

Nr 197.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av handelsgymnasierna; given Stockholms slott den 11 februari 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
Enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

B. J:son Bergqvist.

---

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 11 februari 1921.*

Närvarande:

Statsministern friherre DE GEER, ministern för utrikes ärendena greve WRÄNGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, TAMM, HANSSON.

Departementschefen, statsrådet Bergqvist anförde härefter:

Vid anmälan den 7 januari 1921 av anslagsbehoven under riksstatens för år 1922 åttonde huvudtitel hemställde jag under punkten 211, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på
Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 166 häft. (Nr 197.) 1

*Omorganisa-
tion av han-
delsgymna-
sierna.*

Inledning.

proposition angående omorganisation av handelsgymnasierna, beräkna för ändamålet *dels* en höjning av det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasier, nu högst 135,000 kronor, med 190,000 kronor till 325,000 kronor, *dels ock* på extra stat för år 1922 ett belopp av 10,000 kronor. Denna hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Vid nämnda tillfälle redogjorde jag i korthet för ärendets förhistoria och det av skolöverstyrelsen i ämnet framlagda förslaget. Sedan frågan numera undergått vederbörlig beredning inom ecklesiastikdepartementet, anhåller jag att få ånyo och mera utförligt upptaga densamma till behandling.

Såsom jag erinrade vid min första anmälan av ärendet, hade skolöverstyrelsen av Kungl. Maj:t erhållit bemyndigande att för utredning angående handelsgymnasiernas framtida ställning och organisation tillkalla högst fem sakkunniga. De personer, som i sådan egenskap biträtt överstyrelsen vid utredningens verkställande, hava varit rektorn vid Göteborgs handelsgymnasium Axel Ahlström, ledamoten av riksdagens andra kammare hemmansägaren Per Nilsson i Bonarp, lektorn vid handelshögskolan i Stockholm John Nyberg, grosshandlaren i Stockholm Arthur Thiel samt ledamoten av riksdagens första kammare kooperativa förbundets sekreterare Anders Örne. Av de sakkunniga har Örne, sedan han den 30 juni 1920 förordnats till statssekreterare i finansdepartementet, av skolöverstyrelsen erhållit begärd befrielse från berörda uppdrag.

Utredningsarbetet har i överstyrelsen fortskridit under samråd med representanter för samtliga statsunderstödda handelsgymnasier. Vidare har överstyrelsen till var och en av handelsgymnasie-styrelserna översänt ett av de sakkunniga utarbetat utkast till betänkande i ämnet och anhållit, att vederbörande styrelse ville efter hörande av läroanstaltens rektor till överstyrelsen inkomma med det yttrande, vartill den kunde finna anledning. Särskilt anmodades var och en av styrelserna att angiva sina önskemål beträffande respektive gymnasiums ställning i den nya organisation, som kunde bli en följd av utredningen. Styrelsernas i anledning härav avgivna yttranden, till vilka jag tillåter mig att hänvisa, åtfölja överstyrelsens utlåtande. Då jag i det följande redogör för den verkställda utredningens resultat, sker det i nära anslutning till den framställning, överstyrelsen lämnat i sitt utlåtande i ämnet.

Skolöverstyrelsen ger först en historisk översikt över de olika handelsgymnasiernas tillkomst och över den medverkan, som från statens sida lämnats till deras uppehållande.

De högre handelsundervisningsanstalterna hava enskild företagsamhet att tacka för sin tillkomst. Handelssocieteten i Göteborg grundade sålunda år 1826 Göteborgs handelsinstitut med medel, som tillskjutits av enskilda köpmän i staden, och år 1865 öppnades av grosshandelsocieteten i Stockholm landets andra mera fullständiga handelsläroverk, Frans Schartaus handelsinstitut, vartill erforderliga medel insamlats bland medlemmar av Stockholms börs. Först från och med år 1894 erhöles dessa handelsinstitut understöd av staten. År 1904 upprättades Malmö högre handelsinstitut, till vilket statsanslag utgick från och med år 1909.

Genom beslut av 1912 års riksdag blev även det likaledes år 1904 upprättade Hälsingborgs högre handelsinstitut delaktigt av statsunderstöd.

Med anledning av ett av Kungl. Maj:t i ämnet väckt förslag anvisade 1913 års riksdag från och med år 1914 å rikstatsens sjunde huvudtitel ett förslagsanslag, högst 85,000 kronor, till handelsgymnasier. Från detta anslag skulle enligt riksdagens beslut utgå understöd till följande handelsgymnasier, nämligen till högre handelsinstituten i Göteborg med 40,000 kronor, i Stockholm med 30,000 kronor och i Malmö med 15,000 kronor. Å extra stat beviljades samtidigt åt Hälsingborgs handelsgymnasium 3,000 kronor. Såsom villkor för anslagens utgående föreskrevs, att kommun, där dylik läroanstalt åtnjöte statsunderstöd, skulle själv eller genom enskilda donatorer årligen lämna ett bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet.

Berörda anslag höjdes sedermera av 1914 och 1915 års riksdagar för beredande av understöd åt två nya handelsgymnasier: i Örebro och i Norrköping, och utgick för vart och ett av åren 1916 och 1917 med 115,000 kronor. Det av 1913 års riksdag till Hälsingborgs handelsgymnasium på extra stat beviljade anslaget höjdes för år 1915 av 1914 års senare riksdag till 10,000 kronor och utgick för åren 1916 och 1917 å extra stat med oförändrat belopp. Genom beslut av 1917 års riksdag höjdes det ordinarie anslaget till handelsgymnasier med 20,000 kronor till högst 135,000 kronor, av vilket belopp jämväl handelsgymnasiet i Hälsingborg skulle erhålla understöd. För åren 1919 och 1920 utgick det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasierna med oförändrat belopp, 135,000 kronor. Av 1919 års riksdag överflyttades anslaget från sjunde till åttonde huvudtiteln. Ifrågavarande överflyttning av anslaget sammanhängde med att de statsunderstödda handelsgymnasierna, som dittills sorterat under kommerskollegium samt varit underkastade inspektion av en särskild inspektör, i samband med 1918 års beslut om upprättande av praktiska ungdomsskolor, från och med år 1919 blivit lagda under den från och med sagda år nybildade skolöverstyrelsens ledning och överinseende. Samma riksdag beviljade på tilläggsstat för år 1919 för beredande på vissa villkor åt samtliga de sex handelsgymnasierna av tilläggsunderstöd ett förslagsanslag, högst 90,400 kronor. Ifrågavarande tilläggsunderstöd voro föranledda av ansökningar av de särskilda gymnasiernas styrelser om förhöjt understöd för avhjälpande av de stora ekonomiska svårigheter, varuti gymnasierna un-

der de senare åren kommit, särskilt genom de av kristiden föranledda stegrade driftkostnaderna.

1920 års riksdag har för enahanda ändamål av samma skäl anvisat dels å tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag högst å 145,000 kronor, dels å extra stat för år 1921 ett förslagsanslag högst å 150,000 kronor.

Genom beslut den 9 april 1920 har Kungl. Maj:t funnit gott förordna, att av det ordinarie förslagsanslaget, högst, till handelsgymnasier årligt statsunderstöd skall utgå med följande belopp, nämligen dels för vart och ett av åren 1920, 1921 och 1922 till Stockholms handelsgymnasium 30,000 kronor, till Göteborgs handelsgymnasium 40,000 kronor, till Malmö handelsgymnasium 20,000 kronor samt till vardera av handelsgymnasierna i Örebro och Hälsingborg 15,000 kronor, dels ock för år 1920 till handelsgymnasiet i Norrköping 15,000 kronor. Vidare har Kungl. Maj:t genom beslut den 3 december 1920 förordnat, att årligt understöd skall utgå till sistnämnda handelsgymnasium jämväl för vart och ett av åren 1921 och 1922 till samma belopp som det för år 1920 beviljade, samt att förhöjt understöd av de förutnämnda av riksdagen härför anvisade anslagen skall utgå för år 1920 med följande belopp, nämligen till Stockholms handelsgymnasium 30,000 kronor, till Göteborgs handelsgymnasium 53,000 kronor, till Malmö handelsgymnasium 20,800 kronor, till Hälsingborgs handelsgymnasium 15,550 kronor, till Örebro handelsgymnasium 13,650 kronor och till Norrköpings handelsgymnasium 12,000 kronor samt för år 1921 med följande belopp, nämligen till Stockholms handelsgymnasium 30,000 kronor, till Göteborgs handelsgymnasium 53,000 kronor, till Malmö handelsgymnasium 22,000 kronor, till Hälsingborgs handelsgymnasium 19,350 kronor, till Örebro handelsgymnasium 13,650 kronor och till Norrköpings handelsgymnasium 12,000 kronor.

Handelsgym-
nasiernas nu-
varande orga-
nisation.

För åtnjutande av de åt förenämnda handelsgymnasier anvisade statsunderstöd gälla de i Kungl. Maj:ts kungörelse den 29 november 1918 (sv. förf.-saml. nr 970) intagna villkor och bestämmelser.

Anordning
och lärjung-
antal.

Enligt nu gällande bestämmelser rörande de statsunderstödda handelsgymnasierna omfatta de en tvåårig normalkurs, byggd på i huvudsak genomgången sexårig kurs vid allmänt läroverk eller motsvarande kunskapsmått. Några av handelsgymnasierna hava därjämte inrättat en särskild ettårig kurs för lärjungar, som avlagt studentexamen.

Av en i överstyrelsens utlåtande intagen översikt över antalet lärjungar och lärjungeavdelningar vid handelsgymnasierna höstterminen 1920 framgår, att elevantalet vid Stockholms, Göteborgs och Malmö handelsgymnasier är så stort, nämligen respektive 259, 225 och 131, att parallellavdelningar i deras normalkurser måst inrättas. Så är vid vart och ett av Stockholms och Göteborgs han-

delsgymnasier vardera årsklassen delad i tre avdelningar och i Malmö vardera årsklassen i två parallellavdelningar. Vid övriga handelsgymnasier har en uppdelning av årsklasserna i parallellavdelningar ännu icke erfordrats, dock är beträffande Hälsingborg, som höstterminen 1920 hade ett elevantal av 66, en sådan anordning tilltänkt. Handelsgymnasierna i Örebro och Norrköping hade höstterminen 1920 vardera 45 lärjungar. Vid handelsgymnasierna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg finnes, förutom tvåårig normalkurs, även särskild ettårig kurs för studenter med respektive 92, 83 och 10 lärjungar under nämnda termin. Vid vardera av handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg är jämväl denna kurs uppdelad i tre parallellavdelningar. Vid handelsgymnasierna i Malmö, Örebro och Norrköping har ingen särskild kurs för studenter inrättats utan hava elever, som avlagt studentexamen, erhållit sin huvudsakliga undervisning gemensamt med eleverna i tvååriga kursens andra klass förutom under ett fåtal veckotimmar, då de erhållit särskild undervisning. Vid Malmö handelsgymnasium är emellertid en särskild dylik kurs påtänkt. Vidare har vid Malmö handelsgymnasium inrättats en så kallad förberedande kurs, som är ettårig och avser att meddela nödiga förkunskaper åt förut ej kompetenta inträdessökande. I denna kurs funnos höstterminen 1920 18 elever.

Vad som vid de tillfällen, då under de senare åren en reform av vår högre handelsundervisning varit på tal, städse framhållits såsom huvudorsaken till det mindre tillfredsställande läge, vari samma undervisning allmänt ansetts befinna sig, är de nuvarande handelsgymnasiernas svaga ekonomiska ställning. Omförmälda av skolöverstyrelsen tillkallade sakkunniga och överstyrelsen själv hava ock under utredningsarbetet i första rummet inriktat sig på att söka finna utvägar till avhjälpan av berörda missförhållande. Innan jag redogör för de förslag, som härutinnan framkommit, vill jag, med ledning av vad överstyrelsen i ämnet anfört, med några ord uppehålla mig vid de närmaste orsakerna till de stora svårigheter, med vilka handelsgymnasierna i ekonomiskt hänseende haft att kämpa.

*Ekonomisk
ställning.*

Handelsgymnasierna hava för sin verksamhet i väsentlig grad varit beroende av vissa på förhand bestämda understöd, dels av staten, dels av kommun, där gymnasium är beläget, eller enskilda korporationer eller donatorer. Deras

övriga inkomster, av vilka elevavgifterna äro de enda väsentliga, uppgå endast till en mindre del av det hela. Så beräknas inkomsterna av elevavgifter i betänkande av kommittén för utredningen av frågan om handelsundervisningens ordnande den 18 september 1908, fastän häri räknas med en elevavgift av 200 kronor för läsår och elev, till mellan 23 och 38 procent av samtliga inkomster. Genom 1913 års riksdagsbeslut nedsattes emellertid elevavgifterna till högst 150 kronor för läsår och elev, varigenom inkomsten av elevavgifterna blev procentuellt ändå mindre. Visserligen medgav 1918 års riksdag en höjning av dessa avgifter till högst 200 kronor för läsår och elev, men, enligt vad överstyrelsen uppger, är det oaktat inkomsten därav nu procentuellt vida lägre än förut. Så utgjorde densamma år 1919 mellan lägst 16,5 procent och högst 24 procent av samtliga inkomster med undantag för Stockholms handelsgymnasium, där inkomsten av elevavgifter uppgick till 36 procent.

Då handelsgymnasierna icke haft möjlighet att genom ytterligare höjning av elevavgifterna öka sina inkomster för att kunna möta de under de senaste åren allt mera stegrade utgifterna, har deras enda utväg blivit att vända sig till de myndigheter, korporationer eller enskilda, som förut understött läroanstalterna, för att av dem utverka ytterligare extra understöd för verksamhetens uppehållande. Emellertid hava de, som hittills anslagit understöd för uppehållande av handelsgymnasiernas verksamhet, nämligen staten, respektive kommuner och i vissa fall enskilda korporationer, visserligen åtagit sig ett för visst eller vissa år bestämt understöd men inga som helst förpliktelser därutöver. För en eventuellt på grund av oförutsedda utgiftsökningar uppkommen brist hava de ingen skyldighet att påtaga sig ansvar. Överstyrelsen framhåller också, att det med skäl kan befaras, att det för de respektive kommunerna och enskilda korporationerna, på grund av deras även i övrigt utomordentligt ökade utgifter, i längden blir för betungande att bära även de större bördor, som uppehållandet av handelsgymnasiernas verksamhet numera oundgängligen kräver.

Handelsgymnasiernas svaga ekonomiska ställning har haft menliga följder särskilt med hänsyn till rekryteringen av lärarkrafter för dessa skolor. Härom hava omförmälda av överstyrelsen tillkallade sakkunniga uttalat sig på sätt av följande framgår.

Sakkunniga.

Osäkerheten i handelsgymnasiernas ekonomiska ställning hade helt naturligt inverkat menligt på deras förmåga att fylla sin uppgift. Denna förmåga kunde väl sägas huvudsakligen bero av, huruvida läroanstalterna kunde erhålla och sedan behålla väl kvalificerade och även i övrigt lämpliga lärare. Det vore likväl lärarnas ställning samt avlönings- och pensionsförhållanden, som av förut antydda ekonomiska svårigheter alldeles särskilt rönt en oförmånlig påverkan.

Det antal ordinarie lärare, som enligt gällande bestämmelser skulle finnas vid de olika statsunderstödda handelsgymnasierna, vore alldeles för ringa, men Kungl. Maj:t syntes med hänsyn till handelsgymnasiernas ekonomi hava ansett sig icke kunna stadga ett högre antal. Faktiskt funnes emellertid, rektorerna inberäknade, i Göteborg 7, i Stockholm 4, vid vart och ett av handelsgymnasierna i Hälsing-

borg, Örebro och Norrköping 2 och i Malmö 1 ordinarie lärare. Dessutom vore i Göteborg anställd 1 ordinarie övningslärare och ävenså 1 i Malmö.

Då de ämnen, som inginge i handelsgymnasiernas undervisningsplan, emellertid från synpunkten av lärarnas utbildning tillhörde vitt skilda kunskapsområden och ämneskombinationer, vore det enligt de sakkunnigas mening icke möjligt att vid handelsgymnasierna i samma utsträckning som vid de allmänna och tekniska läroverken uppehålla undervisningen med ordinarie lärare. Antalet ordinarie lärare motsvarade dock icke på långt när behovet med undantag möjligen för ett par av de minsta gymnasierna. Ända intill tre fjärdedelar av undervisningen vid handelsgymnasierna meddelades nämligen av extra lärare. Det låge i sakens natur, att extra läraren måste hava sitt väsentliga intresse fäst vid det arbete, som är hans egentliga inkomstkälla, och hans undervisning vid handelsgymnasiet bleve därför ofta nog av mera tillfällig art. De extra lärarkrafterna vore dessutom bundna av sitt huvudsakliga arbete vid vissa bestämda tider och anlita det av ett alltför stort antal sådana medförde därför alltid betydande svårigheter vid uppgörandet av arbetsordningen och omöjliggjorde stundom åstadkommandet av en för handelsgymnasiet fullt tillfredsställande sådan.

I jämförelse med de allmänna läroverkens och de tekniska läroverkens lärare på motsvarande undervisningsstadium hade handelsgymnasiernas lärare en i ekonomiskt hänseende mycket ogynnsam och osäker ställning, vilket haft till följd, att för denna undervisning särskilt lämpliga och intresserade lärare ofta icke vågade helt ägna sig åt handelsgymnasiernas tjänst utan sökte sig till andra läroanstalter. Härigenom nödgades handelsgymnasierna att i allt för stor utsträckning uppehålla sin undervisning genom timlärare.

Härtill komme, att i regel handelsgymnasiernas undervisningsmateriell icke motsvarade behovet och de krav, som nu måste ställas på densamma. I allmänhet saknades i det närmaste de moderna maskiner och hjälpmedel, som numera användas på snart sagt varje kontor.

Skolöverstyrelsen understryker ytterligare vad de sakkunniga sålunda anfört om olägenheterna av det sätt, varpå handelsgymnasiernas ekonomi för närvarande är ordnad, samt påpekar att, då varje möjlighet för dem saknas att genom elevavgifternas höjning eller på annat sätt öka sina inkomster efter de behov, verksamhetens fortsatta naturliga utveckling eller dyrtidens inverkan nödvändiggör, deras ekonomiska ställning påtagligen kan bli fullkomligt ohållbar.

Skolöverstyrelsen.

Såsom den första betingelsen för åstadkommande av en tryggad ställning för handelsgymnasierna framhålla de sakkunniga och skolöverstyrelsen enstämmigt tillskapandet av en sådan organisation av dessa läroanstalter, att varje handelsgymnasium tillförsäkras en bestämd målsman, som ekonomiskt ansvarar för läroanstaltens upp-

Åtgärder till beredande av en tryggad ekonomisk ställning åt handelsgymnasierna.

rätthållande. I avseende å berörda målsmanskap åter kunna, framhållas det, olika utvägar tänkas anlitade. Såsom målsman för handelsgymnasium kan tänkas antingen staten eller kommun, inom vilken handelsgymnasium är beläget, eller enskilda, vare sig viss korporation, såsom köpmanssammanslutning eller dylikt, eller privat person, en eller flera.

Sakkunniga.

De sakkunniga upptaga nämnda olika möjligheter till diskussion och yttra därvid följande:

Om staten helt övertog målsmanskapet för handelsgymnasierna och dessa sålunda bleve statsläroverk, skulle detta säkerligen såväl beträffande handelsgymnasiernas verksamhet och fortsatta utveckling, som beträffande lärarnas rättsliga och ekonomiska ställning innebära den största tryggheten. Härigenom komme statens förhållande till handelsundervisningen att bli detsamma som dess förhållande till den tekniska undervisningen. De tekniska gymnasierna och fackskolorna, som på handelsundervisningens område motsvarades av de nuvarande handelsgymnasierna, vore ju statsläroverk. Handelsgymnasierna skulle följaktligen genom en sådan anordning närmare ansluta sig till det system av praktiska ungdomsskolor, som innefattades i 1918 års riksdagsbeslut, vilken anordning nära nog kunde synas vara en logisk följd av detta beslut.

Hittills hade elevernas egen kostnad för utbildningen vid handelsgymnasierna varit vida mera betungande än vid andra skolor på motsvarande stadium, vid vilka staten åtagit sig betydligt större kostnader för undervisningen. Den orättvisa, som detta innebure gentemot dem, som skulle utbilda sig för handelsyrket, hade vid flera tillfällen även inom riksdagen klart framhållits. Ett förstatligande av handelsgymnasierna skulle helt naturligt medföra, att kostnaden för eleverna för denna utbildning icke borde bli större än för motsvarande utbildning på andra områden.

I fråga om alternativet med vederbörande kommun såsom målsman skulle det enligt de sakkunnigas mening i större städer eller i stad, där köpmannaverksamheten vore särskilt starkt utvecklad, kunna tänkas ett lokalintresse nog stort för att kommunen själv skulle anse det med sin fördel förenligt att ikläda sig ansvaret för uppehållande av en läroanstalt av förevarande art.

Beträffande slutligen handelsgymnasierna såsom enskilda läroanstalter med vare sig korporation (förening, bolag) eller en eller flera privata personer såsom målsman för vederbörande gymnasium hava de sakkunniga erinrat om att de två största handelsgymnasierna, såsom framginge av den lämnade historiken, tillkommit på enskilda köpmäns initiativ och genom deras ekonomiska bidrag samt hursom från vissa köpmannasammanslutningars sida ådagalagts ett varmt intresse och gjorts betydande ekonomiska uppoffringar för handelsgymnasierna.

Handelsgym-
nasiernas
styrelser.

I de yttranden, som, enligt vad förut nämnts, handelsgymnasiernas styrelser avgivit över de sakkunnigas utkast till betänkande, hava samtliga styrelser i nu berörda huvudspörsmål om upprättande

av statliga handelsgymnasier och om understödjande vid sidan därav av handelsgymnasier av friare typ biträtt förslaget i denna del. Flera av styrelserna hava därvid framhållit vikten av att handelsgymnasierna även efter ett deras övertagande av staten må bibehålla en efter deras ändamål betingad rörelsefrihet och alltså stå i direkt kontakt med representanter för affärslivet.

Skolöverstyrelsen uttalar sig i föreliggande fråga på följande sätt: Skolöverstyrelsen.

I överensstämmelse med de sakkunniga anser överstyrelsen, att av ovan nämnda möjligheter för ordnandet av det ekonomiska målsmanskapet för handelsgymnasierna det första alternativet med staten såsom målsman vore den bästa lösningen av den föreliggande frågan om tryggandet av handelsgymnasiernas framtid. Visserligen skulle förevarande läroanstalter anordnade såsom kommunala säkerligen kunna erhålla en stadga i organisatoriskt och ekonomiskt hänseende, som vore fullt betryggande. Med hänsyn till att lärjungarna, som de olika handelsgymnasierna utbilda, till större delen komma från andra delar av landet än den ort, i vilken vederbörande gymnasium är beläget, anser emellertid överstyrelsen det vara i första rummet en statens uppgift att genom upprättande av egna handelsgymnasier främja lösningen av den förevarande frågan och att samma skäl, som föranlett, att de till det av 1918 års riksdag godkända skolsystemet hörande tekniska läroverken blivit organiserade såsom statsläroverk och icke såsom kommunala läroanstalter, även föreligga beträffande handelsgymnasierna.

Erfarenheten på undervisningsområde i allmänhet visar dock, att det icke är nödvändigt eller ens önskligt, att alla läroanstalter av samma art organiseras och administreras på samma sätt. På undervisningsområden, där vid sidan av statsläroverk förefunnits läroanstalter, som haft en gent emot det allmänna mera fri och oberoende ställning, hava dessa senare i flera fall givit nya impulser åt och verkat till fromma för undervisningen i dess helhet. I likhet med de sakkunniga anser överstyrelsen, att detta bör beaktas i alldeles särskild grad, då det gäller handelsundervisningen, där det är av den allra största betydelse, att undervisningen anpassas efter de nya uppslag och förändringar, som affärslivets ständigt fortgående utveckling medför. Överstyrelsen anser på grund härav och med hänsyn till handelsgymnasiernas förut berörda uppkomst och utveckling det vara berättigat och ändamålsenligt, att staten jämte underhållande av egna handelsgymnasier jämväl för framtiden bereder möjlighet för handelsgymnasium, vars ledning icke funne det lämpligt för vederbörande läroanstalts verksamhet, att läroanstalten överginge till statsanstalt, att erhålla statsunderstöd i för läroanstaltens betydelsefulla uppgift tillräcklig omfattning, dock under förutsättning att för sådant gymnasium finnes viss bestämd målsman, vare sig kommun, korporation eller enskilda, som enligt uttryckligt åtagande förbundit sig att i ekonomiskt hänseende ansvara för sådan läroanstalts upprätthållande i överensstämmelse med de föreskrifter, som därom må bli gällande.

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 166 häft. (Nr 197.) 2

*Handels-
gymnasiernas
undervisning.*

Såväl de sakkunniga som överstyrelsen hava uttalat att, samtidigt med åtgärders vidtagande för beredande åt handelsgymnasierna av en förbättrad ställning i ekonomiskt hänseende, det jämväl bör tagas under omprövning, huruvida icke reformering av deras undervisning i vissa hänseenden kunde befinnas erforderlig för att de på bästa sätt skola kunna fylla sin viktiga uppgift.

*Skolöversty-
relsen om
handels-
gymnasier-
nas uppgift.*

För att giva en uppfattning av vad som ytterligare kan erfordras för att handelsgymnasierna skola fylla de berättigade krav, som på dem ställas, ingår överstyrelsen något närmare på frågan om vad handelsgymnasiernas uppgift i vår tid kan anses vara. Jag torde här böra återgiva vad överstyrelsen i sådant avseende yttrar.

För icke så länge sedan voro, bortsett från några rent privata handels- och bokhålleriskolor, de dåvarande handelsinstituten de enda förmedlarna av merkantil bildning.

Handelsgymnasierna äro nu icke längre ensamma om denna uppgift. Å ena sidan finnas numera handelshögskolor för tillgodoseende av den vetenskapliga forskningen och undervisningen och å andra sidan hava lärlings- och yrkesskolor samt ett-åriga handelsskolor och vissa högre folkskolor upptagit arbetet med den mera elementära handelsundervisningen. Handelsgymnasiernas nutida uppgift torde därför kunna sägas vara att med tillämpande av den vetenskapliga forskningens resultat meddela den högre handelsutbildning, som jämte praktisk erfarenhet erfordras för personer å mera krävande platser i handels tjänst.

Den nuvarande organisationen av våra högre handelsläroverk har så småningom på ett fullt naturligt sätt vuxit fram, i ständig kontakt med handelsvärlden och med aktgivande på dess särskilda önskemål. I sina huvuddrag har den bibehållit sig oförändrad sedan ett trettiotal år tillbaka. Men inom den ram, som då skapades, har sedermera under den långa följd av år intvingats en myckenhet nytt undervisningsstoff, under det att jämförelsevis mindre partier kunnat utrangeras.

De fordringar, som ännu för ett kvartssekel sedan ställdes på de från dåvarande handelsinstituten avgående eleverna, voro icke stora. Inom köpmannakåren rådde i allmänhet den meningen, att den blivande affärsmannen i allt väsentligt skulle få sin utbildning å kontoret. Vilket mått av kunskaper han dit medförde ansågs vara av mindre betydelse.

Med handels och särskilt de utländska affärsförbindelsernas betydande utveckling följde emellertid en specialisering av kontorsarbetet och en ökning av arbetstakten, som gjorde, att kontoret icke längre blev tjänligt som utbildningsanstalt. De krav, som handelsvärlden numera ställer på den högre handelsundervisningen, äro därför helt andra än de, som gjorde sig gällande vid förut omnämnda tidpunkt. Den begär nu att till sitt förfogande erhålla arbetskrafter, som efter minsta möjliga övnings tid skola kunna åtaga sig självständigt arbete av skilda slag.

Därtill kommer, att här såsom på de flesta andra undervisningsområden genom de nya rön och framsteg, som under senare tid blivit gjorda, själva undervisningsstoffet i hög grad ökats. Handelsgymnasierna hava sålunda för att fortfarande kunna fylla sin uppgift måst betydligt utvidga kurserna i större delen av förutvarande ämnen ävensom å undervisningsplanen upptaga läroämnen, i vilka förut icke undervisning meddelats.

Handelsgymnasiernas undervisningsuppgift är således mycket omfattande, och den tid de hava till sitt förfogande är allt för kort, för att de skulle kunna på ett fullt tillfredsställande sätt lösa densamma, fastän de efter bästa förmåga sträva därtill.

Följden har blivit, att den arbetsbörda, som nu vilar på lärjungarna, är alldeles för stor. Även de fullt normalt begåvade av dessa äro betydligt mera ansträngda, än vad som för deras psykiska och fysiska utveckling kan anses nyttigt.

För att undanröja de svårigheter, som, enligt vad överstyrelsen sålunda framhållit, uppkommit genom överbelastningen i handelsgymnasieelevernas arbetsbörda, hava de sakkunniga föreslagit en uppdelning av nuvarande handelsgymnasiernas andra klass i en handelsteknisk linje och en språklinje samt i vissa fall undervisningstidens utsträckande till tre år. Enligt de sakkunniga borde den ifrågasvarande undervisningen för framtiden komma att tillgodoses av två slags läroanstalter, nämligen det nuvarande handelsgymnasiet, ombildat dels till tvåårigt handelsgymnasium (handelsfackskola) med två linjer, en handelsteknisk och en språklig, dels till treårigt handelsgymnasium. Dessa båda typer skulle på visst sätt bilda motsvarigheter till de tekniska fackskolorna och gymnasierna.

Sakkunnigas
reformförslag.

Den ifrågasatta uppdelningen av handelsgymnasiernas andra klass på två linjer motivera de sakkunniga sålunda:

De flesta lärjungarna hade i regel ganska utpräglad läggning åt den ena eller andra av de båda ämnesgrupperna, den merkantila och den språkliga. Med anledning härav hade redan en viss specialisering i ifrågasvarande riktning ägt rum vid handelsgymnasierna och de sakkunniga ansåge, att en vidare utveckling härav borde på föreslaget sätt främjas.

Lärjungarna å den handelstekniska linjen skulle icke behöva delta i de skriftliga språkövningarna, och fordringarna på deras språkkunskaper borde även i övrigt icke ställas allt för högt. Deras undervisning i språkliga ämnen skulle minskas med cirka 6 timmar i veckan och hemarbetet i nämnda ämnen skulle väsentligt lättas. I stället skulle kurserna i merkantila ämnen ökas. För språklinjen skulle kurserna i handelsteknik i motsvarande grad avkortas, varigenom även en del hemarbete skulle besparas.

En sådan anordning skulle medföra synnerligen beaktansvärda fördelar. Inom

Tvåårigt han-
delsgymna-
sium med
linjeuppdel-
ning.

den handelstekniska linjen skulle därigenom möjlighet beredas särskilt till mera övning i bokföringstekniken, varigenom lärjungarna skulle uppnå större färdighet och deras förmåga till självständigt arbete ökas. Inom språklinjen skulle en utökning av undervisningen i främmande språk och av övningen i handelskorrespondens möjliggöras, varigenom lärjungarna, sedan de gått ut i det praktiska affärslivet, hastigare än hittills skulle kunna utveckla sig till dugliga korrespondenter på främmande språk.

Det vore även uppenbart, att resultatet av kurserna skulle i hög grad vinna därpå, att begävnings synpunkten finge tillfälle att i vida högre grad än hittills göra sig gällande.

Däremot syntes en längre gående uppdelning efter affärsbranscher, som mångenstädes förekomme i utlandet och som vore kännetecknande för de tekniska fackskolorna, icke för närvarande böra ifrågakomma för de tvååriga handelsgymnasierna.

Treårigt handelsgymnasium.

Till stöd för inrättandet av treåriga handelsgymnasier anföra de sakkunniga:

Det kunde på goda grunder sättas i fråga, huruvida den strängt fackliga undervisning, som de tvååriga handelsgymnasierna sålunda skulle meddela, vore den mest lämpliga för den ungdom, vars allmänna utbildning i regel icke hunnit längre än till realskolexamensstadiet. För det egentliga kontorsarbetet, även om detta är av mera krävande art, kunde den möjligen vara tillräcklig. Men även ett icke ringa antal självständiga köpmän och affärsledare hade under gångna tider erhållit sin teoretiska utbildning vid handelsgymnasierna, ett förhållande, som säkerligen även framdeles i minst lika hög grad torde bliva fallet. Av dessa krävdes för att de rätt skulle kunna fylla sina uppgifter, att de förvärvat en jämförelsevis vidsträckt överblick och förståelse för vår tids företeelser på många områden. Då dessutom det ekonomiska livet utgjorde den oundgängliga grunden för allt kulturellt framåtskridande, vore det särskilt nödvändigt, att de män, som ägnade sig åt affärsföretag, även finge blicken öppen för mera ideella livsvärden.

Att köpmanskåren själv kände behovet av en grundligare allmän förbildning bevisades därav, att ett så betydande antal av dem, som ämnade ägna sig åt affärsverksamhet, först avlade studentexamen.

Den fördjupning och utvidgning av den förberedande köpmansutbildningen, som på anförda grunder vore önskvärd, kunde vinnas endast genom en utökning av undervisningstiden. En sådan ökning av lärotiden syntes med hänsyn till här förut antydda mål för undervisningen böra omfatta ett läsår. Detta skulle alltså leda till ett treårigt handelsgymnasium.

Genom de nuvarande kursernas fördelning på ett större antal timmar skulle lärare och lärjungar erhålla önskvärd arbetsro och kunna utan den jäktande forcering, som nu ofta förekomme, grundligare ägna sig åt sina uppgifter.

Tiden skulle medgiva, att lärjungarna utan att över hövan ansträngas kunde få något grundligare insikter i vissa ämnen, som för den blivande köpmannen vore av stor betydelse. I främsta rummet skulle bättre kunna tillgodoses det grundläggande ämnet *nationalekonomi*. Även den nu mycket försummade men

för en köpman synnerligen lärorika *handelshistorien* skulle väl behöva att bli föremål för ett ökat intresse. *Språken*, särskilt franskan, skulle ock kunna erhålla en något förbättrad ställning och resultatet av tre års språkstudier skulle naturligtvis bli avsevärt bättre än det, som kunde uppnås med de nuvarande tvååriga kurserna.

Det treåriga gymnasiet skulle ock kunna bereda lärjungarna rikligare tillfällen till mera *självständigt arbete*.

Tillbördig omvårdnad skulle ock kunna ägnas åt ungdomens *fysiska fostran*.

Köpmansvärldens krav på väl kvalificerade medhjälpare skulle utan tvivel genom det treåriga handelsgymnasiet bli bättre tillgodosett.

De treåriga handelsgymnasiernas längre lärotid skulle emellertid även kunna anses komma att medföra vissa olägenheter. Härom yttra de sakkunniga:

Så skulle den längre studietiden för lärjungarna förutsätta större uppoffringar i tid och penningar, men dessa lära uppvägas av de djupare kunskaper och den större mognad, som det treåriga gymnasiet skulle bereda sina elever. Vidare skulle driftkostnaderna för ett treårigt handelsgymnasium ställa sig högre än för ett tvåårigt. För staten skulle emellertid kostnadsökningen icke bli så betydande, då sannolikheten talade för, att det treåriga handelsgymnasiet med tiden komme att draga till sig en betydande del av sådana elever, som nu befolkade de allmänna läroverkens gymnasieavdelningar, och vid den ifrågasatta omorganisationen av dessa sistnämnda gymnasier behörig hänsyn kunde tagas till de redan inrättade treåriga handelsgymnasierna.

Ävenledes hava de sakkunniga förslagit, att med såväl tvååriga som treåriga handelsgymnasier skulle såsom vid de nuvarande handelsgymnasierna kunna förenas ettåriga kurser för lärjungar, som avlagt studentexamen.

Ettåriga kurser för studenter.

Beträffande inträdesfordringar hava de sakkunniga föreslagit, att för inträde i första klassen av tvåårigt handelsgymnasium skulle fordras fullt godkända kunskaper i svenska, tyska, engelska, geografi och matematik, motsvarande sjätte klassens eller första ringens kurser vid allmänt läroverk. För inträde i första klassen av treårigt handelsgymnasium skulle uppställas liknande fordringar, som gälla för inträde i andra ringen vid allmänt läroverk.

Inträdesfordringar.

Vidare hava de sakkunniga såsom sin mening uttalat, att vid såväl tvååriga som treåriga handelsgymnasier skulle liksom vid de tekniska läroverken årligen anställas avgångsexamen med lärjungarna i högsta klassen, såvitt möjligt i samband med årsavslutningen.

Avgångsexamen.

Avgångsexamen vid tvåårigt handelsgymnasium skulle övervakas och ledas av medlem av skolöverstyrelsen eller, där medlem icke kunde tillstädeskomma, av annan för ändamålet av överstyrelsen utsedd person. Det treåriga gymnasiet skulle såsom det tekniska utgöra en likvärdig och likställd motsvarighet till det allmänna gymnasiet. Det borde därför liksom det tekniska gymnasiet avslutas med en mot studentexamen svarande avgångsexamen. Denna senare skulle i enlighet med av Kungl. Maj:t därför utfärdad instruktion övervakas och ledas av särskilda personer, som på förslag av skolöverstyrelsen skulle utses av Kungl. Maj:t.

Handelsgymnasiernas styrelser.

Överstyrelsen har, såsom förut nämnts, givit nuvarande statsunderstödda handelsgymnasiers styrelser tillfälle att yttra sig över de sakkunnigas förut återgivna förslag. I vad som däri berör undervisningen har emellertid styrelsen för Göteborgs handelsgymnasium icke gjort något uttalande. Styrelserna för de övriga handelsgymnasierna hava härutinnan i huvudsak gjort följande uttalanden.

I fråga om förslaget att uppdelade tvååriga gymnasiets andra årsklass på två linjer tillstyrka styrelserna för handelsgymnasierna i Stockholm, Malmö och Hälsingborg detsamma. Styrelserna för Norrköpings och Örebro handelsgymnasier ställa sig däremot tveksamma, huvudsakligen med hänsyn till svårigheten att vid de mindre handelsgymnasierna på grund av det ringa elevantalet kunna förverkliga den föreslagna linjeuppdelningen. Styrelsen för handelsgymnasiet i Örebro anser vidare, att den specialisering, som hittills ägt rum, borde få så småningom på erfarenhetens väg vidare utvecklas och att med den av de sakkunniga föreslagna linjeuppdelningen därför borde få anstå tills vidare. Vad de treåriga handelsgymnasierna beträffar tillstyrka styrelserna för handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping det härom gjorda förslaget. Styrelserna för handelsgymnasierna i Stockholm och Örebro hava däremot ställt sig avisande mot detsamma.

Skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen biträder de sakkunnigas förslag såväl i fråga om uppdelning av de tvååriga handelsgymnasiernas andra årskurs på två linjer, en handelsteknisk och en språklig, samt inrättande jämsides med tvååriga gymnasier jämväl av handelsgymnasier med treårig lärotid som ock beträffande ettåriga kurser för studenter, inträdesfordringar och avgångsexamen, i fråga om inträdesfordringar dock med viss modifikation, såsom av det följande skall visa sig.

Linjeuppdelning.

Beträffande den ifrågasatta linjeuppdelningen yttrar överstyrelsen:

Överstyrelsen anser för sin del, att förslaget om anordnande av tvååriga gymnasier med andra årsklassen uppdelad på två linjer, en handelsteknisk och en språklig, innebär en naturlig anpassning efter de på detta undervisningsområde hittills vunna erfarenheterna och skulle komma att, såsom av det ovan anförda framgår, medföra mycket beaktansvärda fördelar för handelsgymnasiernas undervisning. Visserligen skulle, såsom de sakkunniga även framhållit, genomförandet av den föreslagna linjeuppdelningen för de mindre handelsgymnasierna kunna möta vissa svårigheter. Huru undervisningen vid de olika läroanstalterna i enskildheter skall utformas, torde emellertid böra bestämmas i den undervisningsplan, som för varje handelsgymnasium bör upprättas. Handelsgymnasiernas styrelser, vilka det, på sätt överstyrelsen längre fram kommer att föreslå, skulle tillkomma att var och en för sitt gymnasium uppgöra förslag till dylik undervisningsplan, bliva därvid i tillfälle att taga nödig hänsyn till förefintliga särskilda förhållanden. Härigenom skulle alltså ovanberörda svårigheter kunna övervinnas eller minskas.

Rörande förslaget om inrättande av treåriga handelsgymnasier innehåller överstyrelsens utlåtande följande:

Treåriga
handels-
gymnasier.

Om sålunda genom den ifrågasatta linjeuppdelningen avsevärda fördelar skulle kunna vinnas dels genom möjligheten till utökning av timantalet i de ämnen, där en sådan är nödvändig och uppdelningen på grund av det i andra ämnen minskade timantalet tillåter, dels genom att anlag och begåvning i högre grad än hittills få tillfälle att göra sig gällande, torde en specialisering i linjer på förslaget sätt likväl knappast ensamt kunna anses innebära lösningen av handelsgymnasiernas inre organisation. Som av det föregående framgår, hava de sakkunniga kraftigt framhållit, att arbetsbördan för närvarande vid handelsgymnasierna är så stor, att fara för lärjungarnas överanstängning föreligger, samt att den starkt fackliga läggning, som blivit en följd av undervisningsstoffets ständiga ökning, gör handelsgymnasiernas nuvarande utbildning ganska ensidig. Så har undervisning i gymnastik, fastän kroppsövningar vid ett så träget skolarbete äro synnerligen behöfvliga, i regel icke kunnat erhålla någon plats å arbetsordningen. En ändring härutinnan måste anses synnerligen önskvärd.

Med hänsyn dels därtill, att de tvååriga handelsgymnasierna även efter den ifrågasatta uppdelningen på linjer komma att få en i förhållande till undervisningstiden jämförelsevis stor arbetsbörda, dels därtill, att på grund av affärslivets alltjämt fortsatta utveckling framdeles som hittills nya och ökade krav kunna väntas bliva ställda på handelsundervisningen och att sålunda ständigt plats måste beredas vid handelsgymnasiernas undervisning åt både vidgat och nytt undervisningsstoff, anser överstyrelsen i likhet med de sakkunniga, att ett anordnande av handelsgymnasierna såsom treåriga i flera hänseenden skulle innebära stora fördelar. Detta torde sannolikt bliva den organisationsform, som i framtiden bäst kommer att motsvara handelsgymnasiernas ändamål. Från vissa håll hava emellertid farhågor uttalats, att en del av den ungdom, som eljest skulle söka inträde i handelsgymnasierna, skulle, därest undervisningstiden utsträcktes till tre år, komma att vända sig till privata lägre handelsskolor med kortare utbildningstid

och handelsgymnasiernas elevantal sålunda minskas. Härvidlag bör enligt överstyrelsens mening stort avseende givetvis fästas vid de åsikter och önskningsar, som nuvarande gymnasiers ledning hava i frågan. Med hänsyn härtill samt till önskvärdheten av att, innan den föreslagna organisationen av treåriga handelsgymnasier mera allmänt genomföres, vinna nödig erfarenhet anser överstyrelsen, att treåriga handelsgymnasier för närvarande böra anordnas endast vid ett eller två av de nuvarande handelsgymnasierna vid sidan av de hittillsvarande tvååriga normalkurserna. Härtill återkommer överstyrelsen i annat sammanhang.

Inträdes-
fordringar.

Med avseende å inträdesfordringarna föreslår överstyrelsen, att avlagd realskolexamen med minst godkända vitsord i svenska, tyska, engelska, geografi och matematik eller däremot svarande kunskaper böra berättiga till inträde jämväl vid treåriga handelsgymnasier.

Timplaner.

För varje handelsgymnasiums kurser skulle enligt de sakkunniga fastställas undervisningsplaner, vartill förslag skulle uppgöras av vederbörande gymnasiestyrelse. Under förutsättning att omorganisation av handelsgymnasierna beslutas i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande förslag, avser överstyrelsen att i sinom tid uppgöra förebilder till undervisningsplaner, som kunde tjäna till ledning vid uppgörandet av förut angivna förslag till undervisningsplaner för de särskilda gymnasierna. Då det emellertid enligt överstyrelsens mening är av vikt att redan på frågans nuvarande stadium kunna bedöma ämnesfördelning och timantal, har överstyrelsen uppgjort exempel å timplaner för de föreslagna kurserna, nämligen för tvåårigt handelsgymnasium med andra årsklassen uppdelad på två linjer, för treårigt handelsgymnasium och för ettårig kurs för studenter.

Dessa exempel äro intagna i överstyrelsens utlåtande, till vilket jag i sådant avseende får hänvisa.

I de av överstyrelsen sålunda uppgjorda timplanerna har antalet timmar för obligatoriska ämnen upptagits till 37 veckotimmar, inbegripet för gymnastik två veckotimmar i det tvååriga och tre veckotimmar i det treåriga gymnasiet. Enligt Kungl. Maj:ts stadga för tekniska fackskolor och tekniska gymnasier skall i sistnämnda läroanstalter antalet undervisningstimmar i veckan för varje klass i medeltal utgöra 40. Beträffande nämnda skillnad i avseende å antalet veckotimmar mellan berörda kategorier av läroanstalter anför överstyrelsen:

Eleverna vid de tekniska gymnasier och tekniska fackskolorna äro icke skyldiga att deltaga i alla undervisningsämnen. Ut i de förslag till timplaner, som öfverstyrelsen uppgjort för tekniska gymnasier och tekniska fackskolor, är det lägsta antalet veckotimmar för obligatoriska ämnen 37. Vid handelsgymnasierna är emellertid antalet frivilliga ämnen större än vid de tekniska läroverken och torde i regel taga lärjungarnas tid i anspråk i högre grad än vad de frivilliga ämnena göra vid de tekniska läroverken. Ävenledes måste lärjungarna vid handelsgymnasierna inom båda huvudämnesgrupperna — den merkantila och språkgruppen — utföra ett icke ringa arbete utanför skolan, för vilket nödig tid måste beredas dem. Med hänsyn härtill synes begränsningen av antalet obligatoriska veckotimmar till 37, inberäknat 2 à 3 timmar för gymnastik, väl motiverad.

Jag övergår nu till att redogöra för de utav skolöverstyrelsen föreslagna allmänna grunder för av staten upprättade handelsgymnasier. Överstyrelsen följer härutinnan i huvudsak av de sakkunniga gjorda uttalanden.

Statliga handelsgymnasiers organisation.

I likhet med de sakkunniga anser öfverstyrelsen, att beträffande organisationen av de statliga handelsgymnasierna i stort sett de principer böra vara vägledande, som legat till grund för den av riksdagen godkända organisationen av de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasier.

Överinseendet över statens handelsgymnasier skulle tillkomma skolöverstyrelsen, som härutinnan skulle hava samma åligganden och funktioner som i fråga om motsvarande tekniska läroverk.

Styrelse och förvaltning.

För varje statens handelsgymnasium skulle finnas en lokal styrelse, bestående huvudsakligen av personer med sakkunskap från det praktiska affärlivets områden. Antalet styrelsemedlemmar borde lämpligen vara fem, läroanstaltens rektor såsom självskrivnen ledamot däri inbegripen. Av de övriga anser öfverstyrelsen en, tillika ordförande, böra utses av Kungl. Maj:t, en av stadsfullmäktige i den kommun, inom vilken läroanstalten är belägen, samt två av handelskammaren i vederbörande handelskammardistrikt. Dock borde Kungl. Maj:t i särskilt fall kunna medgiva, att, då enskild korporation eller förening är ägare till för handelsgymnasium upplåtna lokaler eller före statens övertagande av vederbörande handelsgymnasium till väsentlig del bidragit till dess hittillsvarande upprätthållande, sådan korporation eller förening må utse den ena eller båda av de ledamöter, som eljest tillkommer handelskammare att välja. Genom befintligheten av lokalstyrelser

för handelsgymnasierna, sammansatta på sätt, som nu föreslagits, skulle såväl handelsgymnasierna som den centrala ledningen, skolöverstyrelsen, städse kunna upprätthålla erforderlig kontakt med affärslivet och de olika lokala förhållandena, på samma gång som åt handelns och de merkantila intressenas målsmän skulle tillförsäkras ett starkt inflytande på handelsgymnasiernas utveckling.

Ordförande och ledamöter i lokalstyrelse borde lämpligen utses för tidsperioder om fyra år i sänder. Avginge styrelseledamot under den tid, för vilken han blivit utsedd, skulle i hans ställe ny ledamot utses för återstoden av ifrågavarande tidsperiod.

Styrelse skulle tillkomma att öva allmän tillsyn över handelsgymnasiet, söka främja dess verksamhet och tillvarataga dess intressen. Sålunda skulle det tillkomma styrelse att handhava den ekonomiska förvaltningen av vederbörande handelsgymnasium och därmed sammanhängande angelägenheter, att till skolöverstyrelsen avgiva förslag i fråga om gymnasiets undervisningsplan samt beträffande anställande av rektor och övriga lärare vid detsamma, att antaga och entlediga skolläkare, bibliotekarie och för gymnasiet erforderlig vaktbetjäning samt att till skolöverstyrelsen avgiva sådana framställningar och förslag beträffande gymnasiet och dess verksamhet, vartill förhållandena kunna giva anledning.

Rektor.

Den närmaste ledningen och tillsynen över varje handelsgymnasium skulle tillkomma dess rektor, tillsatt av Kungl. Maj:t i samma ordning, som är gällande beträffande rektor vid tekniskt läroverk. Vid läroanstalt, som omfattade både tvåårigt och treårigt handelsgymnasium samt hade större lärjungantal, borde en av lektorerna kunna förordnas att mot lämplig minskning i undervisningsskyldigheten biträda rektor vid ledningen och övervakandet av undervisningen.

Lärare.

Förutom rektor borde vid varje handelsgymnasium vara anställda ordinarie lärare och extra lärare i erforderlig omfattning.

Kompetens-
villkor.

Liksom vid de tekniska läroverken, vilkas lärare undervisade på samma undervisningsstadium som handelsgymnasiernas, borde inga bestämda kompetensfordringar för handelsgymnasiernas lärare uppställas. Det torde dock såsom regel kunna förutsättas, att till ordinarie lärare vid handelsgymnasium endast sådana personer kunde

ifrågakomma, som ägde högskolebildning, förvärvat antingen vid handelshögskola i de rent merkantila och därmed besläktade undervisningsämnena eller vid universitet och därmed jämställd högskola beträffande språkliga med flera ämnen. Men förutom på ena eller andra sättet vunnit teoretisk utbildning borde av en ordinarie handelsgymnasielärare fordras, att han förvärvat erforderliga insikter på de områden av affärslivet, som berörde hans ämnen. Därför måste naturligen en handelsgymnasielärare hava erforderlig undervisningsvana.

De ordinarie lärarna borde tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, sedan vederbörande lokalstyrelse och rektor avgivit yttrande rörande sökandes lämplighet. Vid statligt handelsgymnasiums upprättande genom statens övertagande av hittills statsunderstött gymnasium borde givetvis vederbörande lokalstyrelse och skolöverstyrelsen erhålla rätt att utan tjänsts ledigförklaring efter prövning av varje särskilt fall till ordinarie anställning föreslå lärare vid ifrågavarande gymnasium, som befunnes därtill behörig.

Lärares tillsättning.

Vad angår de ordinarie lärarnas tjänstgöringsskyldighet borde densamma, i likhet med vad som gällde för lektorerna vid de tekniska läroverken, sättas till tjugu å tjugufyra veckotimmar i medeltal för läsår räknat, här i icke inräknat den tid, som erfordrades för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnas skriftliga arbeten eller som åtginge till förarbeten för lektioner. Rektor borde givetvis i likhet med motsvarande befattningshavare vid andra läroanstalter hava en undervisningsskyldighet av mindre omfattning än övriga ordinarie lärare, lämpligen såsom vid de tekniska läroverken sexton till tjugu timmar, med rätt för skolöverstyrelsen att i särskilt fall medgiva ytterligare inskränkning härutinnan.

Lärares tjänstgöringsskyldighet.

Rektor borde tillerkännas rätt till samma avlöningsförmåner som rektor vid tekniskt läroverk. Likaså borde, då de krav på såväl teoretisk som praktisk utbildning, som man måste ställa på handelsgymnasiernas ordinarie lärare, vore fullt jämförliga med motsvarande fordringar på lektorer i exempelvis språk och handelstekniska ämnen vid de tekniska läroverken, de förra erhålla samma ställning samt avlönings- och pensionsförmåner som sistnämnda lärare. Utan att nu nämnda förmåner tilldelades de blivande ordinarie handelsgym-

Lärares avlöningsförmåner.

nasielärarna, torde det knappast vara möjligt att till dessa befattningar förvärva personer med erforderlig kompetens, vilket vore ett oefftergivligt krav för att handelsgymnasierna skola kunna fylla sin samhällsviktiga uppgift.

Avlöningsförmånerna borde alltså utgöra för rektor 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte fri bostad eller ersättning därför samt för lektor 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill för lektor skulle komma två ålderstillägg till lönen vart och ett å 500 kronor.

Vidare borde pensionsunderlaget för rektor bestämmas till 5,600 kronor och högsta pensionsunderlaget för lektor till 4,600 kronor.

Avlönings-
villkor.

Beträffande avlöningsvillkoren föreslår överstyrelsen, att samma villkor, som äro av riksdagen bestämda i fråga om avlöningarna för de tekniska läroverkens befattningshavare, i tillämpliga delar må bli gällande även för handelsgymnasiernas rektorer, lektorer och vaktmästare. Rörande storleken av de sistnämnda befattningshavarnas avlöningsbelopp får jag hänvisa till, vad härutinnan kommer att föreslås i samband med framläggande av förslag till de särskilda gymnasiernas stater. De för de tekniska läroverkens befattningshavare gällande avlöningsvillkoren återfinnas i kungörelsen den 18 december 1918, svensk författningssamling nr 1108. Överstyrelsen, vars utlåtande innehåller ett fullständigt förslag till dylika avlöningsvillkor för de statliga handelsgymnasiernas befattningshavare, har vid uppgörande av berörda förslag utom i ett avseende, för vilket jag strax skall redogöra, i tillämpliga delar följt bestämmelserna i nämnda kungörelse, dock att, i överensstämmelse med vad som numera, enligt kungörelsen den 16 juli 1919, svensk författningssamling nr 517, gäller beträffande rektor vid tekniska läroverk m. fl. läroanstalter, i förslaget intagits föreskrift om rektors semester.

Den punkt, på vilken, såsom jag nyss antytt, överstyrelsens förslag saknar motsvarighet i vad som är gällande för de tekniska läroverkens befattningshavare, avser rätt för lektor vid ett statens handelsgymnasium att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han efter genomförandet av den nya organisationen av handelsgymnasierna d. v. s., enligt förslaget, efter den 1 januari 1922 kan hava tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid statsunderstött handelsgymnasium. Överstyrelsen säger sig finna stadgandet av en så-

dan rätt både skäligt och med hänsyn tagen till den framtida rekryteringen av handelsgymnasiernas lärarkår lämpligt, då enligt överstyrelsens förevarande förslag vid sidan av statens egna handelsgymnasier staten alltjämt skulle understödja de hittillsvarande statsunderstödda handelsgymnasier, vilkas ledning icke ansett det önskvärt att ifrågavarande gymnasium för närvarande överginge till statsanstalt, och då överstyrelsen i det följande komme att såsom villkor för fortsatt statsunderstöd åt berörda handelsgymnasier föreslå, bland annat, att de ordinarie lärarna vid statsunderstödda gymnasier skulle avlönas med minst samma belopp som lektorerna vid de statliga handelsgymnasierna.

Enligt de nu gällande bestämmelserna för de statsunderstödda handelsgymnasierna skola de ordinarie lärarna vid desamma åtnjuta avlöning till minst samma belopp som adjunkter vid de allmänna läroverken. Då den av överstyrelsen föreslagna begynnelseavlöningen för lektor vid handelsgymnasium, 5,800 kronor, motsvarar ordinarie slutavlöning för adjunkt vid allmänt läroverk och, såvitt överstyrelsen kunnat utröna, de ordinarie lärarna vid nuvarande statsunderstödda handelsgymnasier, vilkas övertagande av staten komme att föreslås, därest de ifrågakomme till utnämning till lektorer, därigenom skulle erhålla förbättrad ekonomisk ställning, har överstyrelsen icke funnit erforderligt att föreslå något allmänt övergångsstadgande om rätt för sådan lärare att efter utnämning till lektor för rätt till ålderstillägg tillgodoräkna sig före omorganisationens genomförande fullgjord tjänstgöring såsom ordinarie lärare vid statsunderstött handelsgymnasium.

I anslutning till de föreslagna avlöningsbestämmelserna för statliga handelsgymnasier, i vad de angå ålderstillägg, föreslår överstyrelsen, att till de avlöningsbestämmelser, som gälla beträffande lärarna vid de tekniska elementarskolorna, tekniska fackskolorna och tekniska gymnasierna, högre lärarinneseminariet, allmänna läroverken och folkskoleseminiarierna, göres tillägg av innehåll, att lektor vid nämnda läroanstalter för erhållande av ålderstillägg må tillgodoräknas den tid, han må hava tjänstgjort som ordinarie lektor vid statens handelsgymnasium.

Med avseende å pension för handelsgymnasiernas rektorer och lärare föreslår överstyrelsen, att desamma skola erhålla full pension

Pension.

vid 65 levnads- och 30 tjänstår, i likhet med vad härutinnan är gällande vid de tekniska läroverken.

I fråga om rätt till tjänstårsberäkning för pension föreslår överstyrelsen en avvikelse från regeln, att för tjänstår för pension endast får räknas tjänstgöring i statens tjänst, i så måtto, att såsom tjänstår för pension ordinarie lärare vid hittillsvarande statsunderstött handelsgymnasium, som utnämnes till lektor vid statligt handelsgymnasium, skulle äga tillgodoräkna sig den tid, varunder han vid statsunderstött handelsgymnasium haft en tjänstgöring av ungefärligen samma omfattning, som komme att åligga lektor vid statligt handelsgymnasium. Överstyrelsen säger sig finna berörda avvikelse »fullt motiverad av det sätt, på vilket staten hittills upprätthållit handelsundervisningen på gymnasialstadiet» samt framhåller för övrigt, att det här kan bli fråga endast om ett ringa antal lärare.

Familjepensionering.

Liksom med avseende å de tekniska läroverkens rektorer och lektorer bör enligt överstyrelsens mening genom beredande av obligatorisk delaktighet för handelsgymnasiernas ordinarie lärare i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa sörjas för pensionering av deras efterlevande. Överstyrelsen upptar därför bland de föreslagna avlöningsvillkoren föreskriften att »befattningshavare skall vara skyldig ingå i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa enligt de bestämmelser, som därom varda stadgade».

Med anledning av överstyrelsens förslag i denna del har genom remiss utlåtande infordrats och den 4 februari 1921 avgivits av direktionen över nämnda kassa.

Direktionen har, under förutsättning att nyssberörda föreskrift, med hänsyn till överstyrelsens därför avgivna motivering, vore att tolka såsom avseende allenast de statliga handelsgymnasiernas ordinarie lärare och icke deras vaktbetjäning, förklarat sig icke hava något att invända mot ifrågavarande förslag, under villkor att kassan bereddes det ökade statsbidrag, som erfordrades för att den skulle åtaga sig denna pensionering. Någon utredning i sistnämnda hänseende har dock direktionen med hänsyn till ärendets brådskande art icke varit i tillfälle att förebbringa. Emellertid erinrar direktionen, hurusom Kungl. Maj:t genom beslut den 22 oktober 1920 förordnat om utredning genom sakkunniga, huruvida och under vilka villkor kassan

må böra inordnas under statens anstalt för pensionering av folkskol-lärare m. fl., vilken utredning för närvarande påginge. Under sådana förhållanden anser direktionen det böra stadgas delaktighet för om-förmälda lärarkår i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa *eller den pensionsanstalt, som kunde komma att över-taga sagda kassas funktioner.*

De delaktighetsbelopp, efter vilka familjepensionernas belopp be-stämmas, äro i kassans reglemente (svensk författningssamling nr 155/1911) fixerade. Delaktighetsbeloppet för rektor och lektor vid högre allmänt läroverk, vilka åtnjuta samma avlöning och hava samma tjänstepensionsunderlag, som enligt förslaget skulle tillkomma rektor, respektive lektor vid ett statens handelsgymnasium, utgör 4,000 kronor. Direktionen framhåller, att högre delaktighetsbelopp än 4,000 kronor därför ej heller skäligen kan tillkomma sistnämnda befattningshavare.

Då de ämnen, som ingå i handelsgymnasiernas undervisnings-plan, från synpunkten av lärarnas utbildning tillhöra vitt skilda kunskapsområden och ämneskombinationer, måste — framhåller överstyrelsen — en jämförelsevis stor del av undervisningen uppehållas av timlärare, motsvarande de tekniska läroverkens extra lärare. I likhet med vad av riksdagen blivit godtaget med avseende å avlö-ningen av sistnämnda extra lärare föreslår överstyrelsen, att jämväl arvodena till extra lärare vid handelsgymnasierna beräknas att utgå efter i medeltal 175 kronor för veckotimme och läsår. Extra lärare skulle efter av vederbörande lokalstyrelse avgivet förslag förordnas av överstyrelsen. Lokalstyrelse skulle tillkomma att meddela or-dinarie eller extra lärare tjänstledighet för kortare tid än en termin samt att förordna erforderliga vikarier.

Det torde, enligt överstyrelsens mening, även kunna bli lämpligt att för undervisningen i vissa övningsämnen anställa facklärare med ordinarie anställning men med lägre avlöning än den för lektor föreslagna. En sådan facklärare komme att närmast motsvara ordinarie övningslärare vid de allmänna läroverken och folk-skoleseminarierna. Under hänvisning till att fråga uppkommit om inrättande av dylika facklärarbefattningar även med avseende å de tekniska läroverken, tillkänna-ger överstyrelsen sin avsikt att i sinom tid, sedan nödig erfarenhet vunnits, före-slå åtgärder i berörda syfte.

Vid varje handelsgymnasium borde för vården av läroanstaltens bibliotek och samlingar finnas en bibliotekarie, vilken borde bland

gymnasiets lärare för viss tid eller tills vidare utses av styrelsen mot åtnjutande av arvode, vartill medel upptoges i gymnasiets stat.

Skolläkare. Därjämte borde för uppsikten över lärjungarnas fysiska fostran och vården av gymnasiets sundhetsförhållanden finnas en skolläkare, som av styrelsen för en tid av högst fem år i sänder antoges mot åtnjutande av ett arvode, som likaledes i skolans stat bestämdes.

Undervisningsplan. För vart och ett av statens handelsgymnasier skulle finnas särskild undervisningsplan, angivande målet för undervisningen i de olika undervisningsämnena jämte timplan och kursfördelning. Förslag till sådan undervisningsplan skulle tillkomma vederbörande gymnasiums styrelse att, med ledning av förefintliga av skolöverstyrelsen utarbetade exempel å undervisningsplaner, efter lärarkollegiets hörande avgiva till överstyrelsen för granskning och fastställelse. Rörande de olika läroämnena och timfördelning hänvisas till vad i det föregående härutinnan anförts. Liksom vid de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna borde, om ej särskilda förhållanden föranledde undantag, icke mer än högst 30 lärjungar erhålla undervisning tillsammans. I de ämnen, där undervisningens art det påkallade, borde uppdelning i smärre lärjungegrupper få ske.

Lärotider. Beträffande läsårets längd är vid de tekniska läroverken bestämt, att detsamma, inberäknat tiden för höstterminens inträdes- och flyttningsprövningar, skall omfatta vid teknisk fackskola 280 dagar och vid tekniskt gymnasium 270 dagar. I fråga om två- och treåriga handelsgymnasier syntes anledning till en liknande skillnad i läsårets omfattning icke förefinnas. Det syntes i stället lämpligt, att läsåret för dem båda bestämdes såsom vid de allmänna läroverken. Läsåret skulle således, utöver tiden för höstterminens inträdes- och flyttningsprövningar, omfatta trettioåtta veckor. I denna tid skulle inberäknas påsk- och pingstferier samt dessutom 4, högst 6 dagars ledighet under läsåret enligt rektors bestämmande.

Undervisningslokaler m. m. I överensstämmelse med vad härutinnan gäller i fråga om de tekniska läroverken skulle det åligga den kommun, inom vilken handelsgymnasium vore beläget, att tillhandahålla för detsamma erforderliga undervisningslokaler med inredning och möblering ävensom bereda fri bostad eller hyresersättning åt rektor. I händelse vid större handelsgymnasium en av lektorerna skulle komma att förord-

nas till biträdande rektor, borde kommunen jämväl åtaga sig att bereda bostad eller hyresersättning åt denne.

Enligt gällande bestämmelser för de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna bestämmas inskrivnings- och terminsavgifter av vederbörande styrelse, dock icke till högre belopp än för inskrivningsavgifter tio kronor och för terminsavgifter femton kronor. De genom nu nämnda avgifter influtna medlen skola användas till läroverkets bästa på sätt styrelsen bestämmer. Obemedlade eller mindre bemedlade lärjungar kunna efter styrelsens beprövande helt eller delvis befrias från erläggande av avgifter. Vad i fråga om inskrivnings- och terminsavgifter sålunda är föreskrivet angående de tekniska läroverken anser överstyrelsen böra gälla också beträffande de statliga handelsgymnasierna.

Inskrivnings-
och termins-
avgifter.

Slutligen påpekar överstyrelsen nödvändigheten av att, såsom för de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna, för de statliga handelsgymnasierna av Kungl. Maj:t utfärdas en stadga, innehållande bestämmelser om deras ändamål och allmänna anordning, inträdesfordringar, allmänna bestämmelser om undervisningen, avgångsexamina, rektor, övriga lärare och tjänstemän, tillsättning av tjänster, ekonomisk förvaltning och styrelse.

Stadga.

Innan jag går vidare i min redogörelse för den i ärendet verkställda utredningen, torde jag lämpligen här böra göra ett uppehåll för att klarlägga min egen ståndpunkt i de frågor, vilka hittills varit föremål för behandling, nämligen behovet av en omorganisation av handelsgymnasierna, de allmänna grunderna för en sådan omorganisations genomförande, ifrågasatta reformer i handelsgymnasiernas undervisning och organisationen av statliga handelsgymnasier.

Departement-
schefen.

Vad den första frågan angår, behovet av en omorganisation av handelsgymnasierna, torde genom den framställning, som här förut lämnats av handelsgymnasiernas ekonomiska ställning, klart hava framgått, att dessa läroanstalters nuvarande yttre anordning icke kan anses tillfredsställande. Tillkomna genom privat initiativ hava handelsgymnasierna under den tid, de varit i verksamhet, i väsentlig grad varit hänvisade till den hjälp, som på grund av enskilt intresse och enskild offervillighet kunnat komma dem till del. Visserligen hava statsmakterna under de senare åren för handelsgymnasiernas

Behovet av en
omorganisa-
tion av han-
delsgymna-
sierna.

räkning anslagit avsevärda summor, men detta bistånd från det allmännas sida har likväl icke varit tillräckligt för att i fråga om berörda anstalter möjliggöra en utveckling i enlighet med tidens krav eller ens för att bereda dem den tryggade ställning, förutan vilken en nöjaktig rekrytering av deras lärarkår — huvudvillkoret för ett gott resultat av skolornas arbete — måste möta stora svårigheter.

Betänker man, att det för vårt lands näringsliv måste äga den allra största betydelse att, särskilt numera, sedan våra handelsförbindelser med främmande länder blivit allt livligare, äga tillgång till i merkantilt hänseende grundligt skolade arbetskrafter, måste man vid en jämförelse med det sätt, varpå staten sedan många år sört för den högre tekniska yrkesutbildningen, säga sig att landets handelsundervisning på motsvarande stadium blivit av det allmänna eftersatt, ja, det torde i själva verket vara utan motstycke i något annat land med ett ordnat undervisningsväsende, att en för landets materiella välstånd så viktig gren av undervisningen som den nu ifrågavarande från statsmakernas sida röner så jämförelsevis föga av intresse och stöd som hos oss hittills varit förhållandet. Givetvis innebär det på detta liksom på övriga undervisningsområden en fördel att i begynnelsen, och innan ännu tillräckliga erfarenheter vunnits, överlämna åt det enskilda initiativet att liksom treva sig fram, att fritt göra sina försök för att utröna vad som bör behållas och vad som bör förkastas, och jag vill alldeles icke förneka, att det arbete, som härutinnan blivit utfört, haft och fortfarande har sina mycket stora förtjänster, men i längden torde staten, för så vitt den undervisning, varom fråga är, överhuvud äger allmänt intresse, icke vara betjänt med ett sådant sakernas tillstånd. Förr eller senare kommer den tidpunkt, då ett statsingripande är av nöden för avvägbringande av den fasta organisation, de enskilda var för sig verkande krafterna icke mäktat åstadkomma. För vår högre handelsundervisnings vidkommande, i den mån densamma uppbäres av handelsgymnasierna, synes, av allt att döma, denna tidpunkt redan hava inträtt.

Allmänna
grunder för
en omorgani-
sation av
handelsgym-
nasierna.

Såsom den kraftigaste hävstång till handelsgymnasiernas förhjälpande ur deras nuvarande svaghetstillstånd har allmänt framhållits, att *varje handelsgymnasium erhöles en bestämd målsman, vilken på ett i ekonomiskt hänseende betryggande sätt ansvarade för läroanstaltens bestånd.*

Liksom de sakkunniga och skolöverstyrelsen anser även jag att, om man *uteslutande* lägger vikt vid att stadgan i organisationen blir den största möjliga, nyssnämnda mål säkrast skulle vinnas därigenom, att staten träffade samma anstalter med nu förevarande skolor som i fråga om deras motsvarigheter på den tekniska undervisningens område, de tekniska gymnasierna och fackskolorna, d. v. s. helt övertog målsmanskapet för handelsgymnasierna och genom dessas inrättande till statsläroverk i jämbredd med de tekniska gymnasierna och fackskolorna infogade dem i det system av praktiska ungdomsskolor, som uppbyggts på grundval av 1918 års riksdagsbeslut. Erkänner man emellertid det riktiga i den mening, överstyrelsen uttalat — och det vill jag obetingat göra — att det är av den allra största betydelse, att handelsundervisningen anpassas efter affärslivets ständigt fortgående utveckling, måste man även, synes det mig, instämma med överstyrelsen däri, att det är berättigat och ändamålsenligt att icke staten *helt och hållet* tager denna undervisning i sina händer utan vid sidan av sin egen verksamhet lämnar utrymme och stöd åt det enskilda initiativet. Jag vill därför förorda den medelväg, som av överstyrelsen anvisats, och anser, i likhet med överstyrelsen, såsom en allmän grund vid omorganisationens genomförande böra gälla, att staten dels själv upprättar egna handelsgymnasier, dels ock alltjämt lämnar understöd till dem av de nuvarande statsunderstödda handelsgymnasierna, vilkas ledning finner det för vederbörande läroanstalts verksamhet önskvärt att alltjämt bibehålla en gentemot staten friare ställning.

På sätt överstyrelsen jämväl påpekat bör, för att önskemålet om en säkrare ekonomisk ställning må varda tillgodosett även beträffande icke förstatligt handelsgymnasium, såsom villkor för statsunderstöd till sådant gymnasium gälla, att för detsamma finnes viss bestämd målsman, vilken enligt uttryckligt åtagande förbundit sig att i ekonomiskt hänseende ansvara för läroanstaltens upprätthållande i enlighet med därom meddelade föreskrifter. Härtill återkommer jag i det följande.

Av de sakkunniga och skolöverstyrelsen har ifrågasatts att i samband med den nu omtalade omorganisationen i avseende å handelsgymnasiernas yttre ställning jämväl skulle vidtagas en reformering av berörda läroanstalters undervisning. Man har härvid pekat

Reformer
med avseende
å handels-
gymnasier-
nas under-
visning.

på vissa av affärslivets fortgående utveckling betingade förhållanden, vilka göra att handelsgymnasierna, även med en förbättrad ekonomi, icke utan en omläggning av undervisningen i vissa hänseenden torde bliva i stånd att uppfylla de fordringar i fråga om undervisningsresultat, som för närvarande måste ställas på dem. Dels har framhållits handelsvärldens ökade krav på personalens föregående utbildning, vartill det merkantila arbetets specialisering och stegrade intensitet givit anledning, dels har påvisats, hurusom genom själva undervisningsstoffets ökning en sådan utvidgning av handelsgymnasiernas lärokurser måst äga rum, att även normalt utrustade lärjungar vid dessa skolor i allmänhet lida av överansträngning.

Till avhjälpan av nu angivna olägenheter har föreslagits dels en uppdelning av handelsgymnasiernas andra årskurs på två linjer, en handelsteknisk och en språklig, dels ock en utsträckning för vissa fall av lärotiden till att omfatta tre i stället för såsom nu två år. Flertalet av de handelsgymnasiestyrelser, som yttrat sig över förslaget, har tillstyrkt detsamma.

Även jag vill lämna detta förslag mitt förord. Förslaget synes mig å ena sidan vara ägnat att på ett lämpligt sätt tillmötesgå önskemålen om en större specialisering i utbildningen, anpassad efter de behov, som, enligt vad erfarenheten visat, särskilt göra sig gällande på affärslivets område, och å andra sidan kommer det att medföra en behövlig avlastning av gymnasieelevernas arbetsbörda. Genom att varje gymnasium, på sätt överstyrelsen föreslagit, erhåller sin särskilda av överstyrelsen fastställda undervisningsplan, blir det möjligt att taga hänsyn till förhållandena i de olika fallen och sålunda giva organisationen den erforderliga smidigheten.

Jag instämmer likaledes i överstyrelsens mening att i början, innan nödig erfarenhet vunnits, treåriga gymnasiekurser böra tillvidare anordnas endast vid ett eller ett par av de nuvarande handelsgymnasierna jämsides med de tvååriga normalkurserna.

Vid sidan av de regelmässiga två- och treåriga kurserna böra, såsom hittills, kunna hållas ettåriga kurser för lärjungar, som avlagt studentexamen.

I fråga om inträdesfordringarna ansluter jag mig i allt väsentligt till överstyrelsens förslag (se sid. 16).

Utöver nu nämnda inträdesfordringar torde, särskilt med hänsyn till sådana inträdessökande, vilka icke avlagt realskolexamen men styrka sig äga motsvarande kunskaper, böra för inträde i första

klassen vid handelsgymnasium uppställas det villkor, att sökanden fyllt 15 år, d. v. s. samma inträdesålder, som gäller för de tekniska gymnasierna.

De sakkunnigas av överstyrelsen biträdda förslag rörande avgångsexamen (se sid. 13) överensstämmer med vad som är föreskrivet beträffande tekniska fackskolor och tekniska gymnasier och ger mig icke anledning till någon erinran.

Ej heller har jag något att invända mot vad i fråga om timplaner för handelsgymnasierna blivit föreslaget (se sid. 16).

Jag har i det föregående (sid. 17—25) utförligt redogjort för det av överstyrelsen framlagda i detalj utformade förslaget till de statliga handelsgymnasiernas organisation. Vad överstyrelsen härutinnan föreslagit finner jag mig kunna på av överstyrelsen anförda skäl till alla delar biträda utom i ett avseende, där jag har att anmäla en avvikande mening.

Överstyrelsen har beträffande rätt till tjänstårsberäkning för pension föreslagit, att ordinarie lärare vid hittillsvarande statsunderstött handelsgymnasium, vilken utnämnes till lektor vid av staten inrättat handelsgymnasium, skulle äga i nyssnämnda hänseende tillgodoräkna sig den tid, varunder han, efter genomförandet av den föreslagna nya organisationen av handelsgymnasierna, vid statsunderstött handelsgymnasium haft tjänstgöring av ungefär samma omfattning, som komme att åligga lektor vid ett statens handelsgymnasium. Förslaget strider mot den civila pensionslagens föreskrifter, enligt vilka dylik tjänstårsberäkning äger rum endast för tjänstgöring i stats-tjänst. Den fråga, överstyrelsen här berört, har uppenbarligen en mycket viktig principiell betydelse, i det att liknande anspråk redan framförts och på enahanda grunder kunna komma att göras gällande från andra kategorier av statsbefattningshavare än de nu avsedda. Spörsmålet är för närvarande underkastat utredning på vederbörligt håll och i avbidan på denna utrednings resultat torde oavsett vilken mening man kan hava om det i och för sig berättigade i överstyrelsens förslag, överstyrelsens hemställan i ämnet icke böra för närvarande föranleda någon framställning till riksdagen.

Vad beträffar familjepensioneringen torde det vara klart, att överstyrelsen med uttrycket »befattningshavare skall vara skyldig ingå i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa» avsett stadgande av dylik skyldighet endast i fråga om gymnasiernas ordinarie

Statliga handelsgymnasiernas organisation.

lärare, således icke vad angår vaktmästare och annan ordinarie vaktbetjäning. För pensioneringen av dessa senares efterlevande torde, liksom i fråga om de tekniska läroverkens vaktpersonal, bliva sört genom beredande av delaktighet i civilstatens änke- och pupillkassa.

Direktionen över elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa har påyrkat ökat statsbidrag till kassan, därest ifrågavarande nya kategori av lärare skulle bliva delaktig i densamma. Då emellertid, såsom förut nämnts, fråga är å bane att låta kassan inordnas i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. och i samband härmed det torde komma under övervägande att vidtaga ändring i grunderna för beräkning av delaktighetsbeloppen, därom allt förslag torde kunna förväntas till nästkommande års riksdag, anser jag någon ökning av kassans statsbidrag åtminstone tillsvidare icke böra ifrågasättas, detta så mycket mindre som jag har anledning antaga att med hänsyn till de grunder, efter vilka statsbidraget till kassan tidigare bestämts, intet sådant tillskott, i varje fall icke för omorganisationens första år, skall bliva behöfligt.

I enlighet med vad jag nu anfört förordar jag, att för åtnjutande av de avlöningsförmåner, som föreslagits för ordinarie befattningshavare vid av staten inrättade handelsgymnasier måtte fastställas följande villkor och bestämmelser, nämligen:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet, förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

att befattningshavare skall, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en blivande omorganisation av handelsgymnasierna eller eljest kan varda stadgad, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, efter nya eller förändrade föreskrifter sköta de med befattningen förenade göromål;

att befattningshavare vidare skall, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att vid en blivande omorganisation av handelsgymnasierna ävensom eljest, då Kungl. Maj:t med hänsyn till undervisningsväsendets behov, efter vederbörandes hörande, prövar sådant nödigt, låta sig förflyttas till annan befattning inom området för statens undervisningsväsende, dock att befattningshavare, som varder förflyttad till annan ort, skall vara berättigad att av statsverket erhålla skäligen ersättning för flyttningskostnad till det belopp, Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer;

att ordinarie lärare skall vara skyldig att, enligt de bestämmelser, som därom varda meddelade, ingå såsom delägare i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa eller den pensionsanstalt, som kan komma att övertaga nämnda kassas funktioner;

att befattningshavare vidare skall vara skyldig underkasta sig de bestämmelser, som må bliva föreskrivna till lärjungarnas skyddande mot smittosam lungsot;

att med ordinarie befattning icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

att med ordinarie befattning ej heller må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag det vara må, så framt ej skolöverstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid gymnasiet, finner uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och tills vidare bibehållas;

att ordinarie befattningshavare ej må åtaga sig undervisning i vare sig enskilda, kommunala eller andra läroanstalter, så framt icke, vad angår lektor, vederbörande gymnasiums styrelse eller, vad angår rektor, skolöverstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning att ifrågavarande undervisning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid gymnasiet, finner uppdraget kunna få mottagas och tills vidare bibehållas; samt

att, därest för läroämnena, i vilka undervisningen är avsedd att uppehållas genom extra ordinarie lärarkrafter, extra ordinarie lärare icke kunnat anskaffas, ordinarie ämneslärare skall, i den mån han därtill är kompetent, vara skyldig dels att utan ersättning bestrida sådan undervisning till viss begränsad omfattning, dels ock därutöver mot särskild ersättning bestrida undervisning av angiven art, allt enligt av Kungl. Maj:t meddelade närmare föreskrifter;

i fråga om avlöningsförmåners uppbärande m. m.:

att tjänstgöringspenningar skola för lektor beräknas utgå för läsårets antal läsveckor samt att de i rektors avlöning ingående tjänstgöringspenningar skola beräknas utgå efter kalenderår men till olika belopp för lästiden och för ferierna efter särskilda bestämmelser, som av Kungl. Maj:t fastställas;

att tjänstgöringspenningar skola för vaktmästare eller maskinist och eldare beräknas utgå efter kalenderår;

att tjänstgöringspenningar få uppbäras endast för den tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för den tid, han eljest varit från tjänstgöring befriad, skola utgå till den, som förordnats att uppehålla befattningen;

att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen, men att den, som eljest undfår ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller hyresersättningen, som för befattningens uppehållande erfordras eller eljest provas skäligt;

att avlöning ej må utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att, därest befattningshavare varder avstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del av hans avlöning, som icke provas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej provas skäligt låta honom uppbära något därav; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen utgår till månadens slut;

i fråga om ålderstillägg:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad är i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämmes att inträda för lektor efter fem år samt för vaktmästare eller maskinist och eldare efter tre år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid, han åtnjutit ledighet för fullgörande av honom åliggande militär tjänstgöring, och

andra förhöjningen efter ytterligare fem, respektive tre år, på samma villkor, samt

tredje förhöjningen, där sådan kan ske för vaktmästare eller maskinist och eldare, efter än ytterligare tre år, ävenledes på samma villkor, under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre avlöningen ej må tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänst-åldern blivit uppnådd;

att, därest adjunkt vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium, som befordras till lektor vid handelsgymnasium, intjänat tre ålderstillägg, honom skall omedelbart tillgodoräknas ett ålderstillägg som lektor;

att lektor må tillgodoräknas den tid, han må hava tjänstgjort som ordinarie lektor vid annat statens handelsgymnasium, teknisk elementarskola, teknisk fackskola eller tekniskt gymnasium eller vid högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller sjökrigsskolan, ävensom den tid han må efter den 1 januari 1922 hava tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid statsunderstött handelsgymnasium;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst-innehavares rätt till pension är skyldig att från tjänsten avgå, icke må tillträda samma förhöjning;

i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:

att semester årligen må, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av rektor under en och en halv månad och av vaktmästare samt maskinister och eldare, där sådana finnas, under femton dagar; samt

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skall gälla vad i lagen angående civila tjänst-innehavares rätt till pension är vid tiden för den nya avlöningsstatens ikraftträdande eller, såvitt angår innehavare av befattning, som därefter tillträdes, vid tillträde till befattningen stadgat.

Härjämte anser jag, efter samråd med chefen för försvarsdepartementet, att i anslutning till vad jag nu föreslagit, riksdagens medgivande inhämtas därtill, att lektor vid teknisk elementarskola, teknisk fackskola, tekniskt gymnasium, högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk, folkskoleseminarium och sjökrigsskolan må för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig tid, varunder han må hava tjänstgjort som ordinarie lektor vid statens handelsgymnasium.

Jag förutsätter såsom självfallet att befattningshavarna vid statens handelsgymnasier från och med den nya organisationens ikraftträdande komma i åtnjutande av dyrtidstillägg enligt samma grunder, som gälla för övriga motsvarande befattningshavare i statens tjänst. Frågan om beredande av tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid statens handelsgymnasier och det i samband därmed stående spörsmålet, huruvida och i vilken mån dylik löneförbättring må böra tillkomma motsvarande befattningshavare vid de statsunderstödda handelsgymnasierna, synas däremot böra upptagas till särskild prövning, men torde därmed lämpligen böra anstå till 1922 års riksdag.

*Kostnads-
beräkningar.*

Jag övergår nu till att redogöra för överstyrelsens förslag och kostnadsberäkning angående upprättande av statliga handelsgymnasier.

*Allmänna
grunder.*

På sätt i det föregående omnämnts har överstyrelsen infordrat handelsgymnasiestyrelsernas yttranden över det utkast till de sakkunnigas betänkande, som legat till grund för överstyrelsens föresvarande förslag, och därvid särskilt anhållit, att vederbörande styrelse ville angiva de önskemål, den hade beträffande sitt gymnasiums framtida ställning i den ifrågasatta nya organisationen. I de sålunda inkomna yttrandena hava styrelserna för handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping uttalat sig för att staten snarast möjligt må övertaga handelsgymnasierna i nämnda städer. På grund härav föreslår överstyrelsen, att åtgärder nu måtte vidtagas för statens upprättande av egna handelsgymnasier med den organisation, som i det föregående föreslagits, i Malmö, Hälsingborg och Norrköping genom övertagande av de nuvarande statsunderstödda handelsgymnasierna därstädes.

Sedermera har jämväl styrelsen för handelsgymnasiet i Örebro i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse anhållit, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen förstatligande även av sistnämnda handelsgymnasium. I häröver på grund av remiss avgivet, den 2 februari 1921 dagtecknat utlåtande har överstyrelsen tillstyrkt berörda anhållan.

Överstyrelsen framhåller i sitt utlåtande av den 20 november 1920, att statens övertagande av ifrågavarande handelsgymnasier förutsätter att, om det föreliggande förslaget vinner statsmakternas bifall, före beslutets genomförande överenskommele träffas med de korporationer, som hittills jämte staten upprätthållit dem, rörande de villkor, enligt vilka de nuvarande gymnasiernas fonder och övriga

egendom¹⁹²⁷ må övergå till vederbörande statliga gymnasier. Överstyrelsen meddelar att vid handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping finnas fonder till stipendier och premier åt elever, vilka vid 1919 års utgång ungefärligen utgjorde i Malmö 58,600 kronor, i Hälsingborg 20,000 kronor och i Norrköping 8,800 kronor. I Norrköping finnes därjämte en mindre fond å 2,500 kronor till lärares pensionering. Beträffande handelsgymnasiet i Örebro har jag inhämtat, att därstädes finnas fonder till stipendier och premier, till bibliotek och samlingar samt till lärares pensionering å sammanlagt omkring 8,200 kronor. Pensionsfondens belopp uppgår till 1,500 kronor.

I sammanhang härmed meddelar överstyrelsen, att handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping disponera av vederbörande kommun upplåtna undervisningslokaler. Handelsgymnasiet i Örebro är inrymt i förhyrda lokaler.

Vid uppgörandet av förslag till stater för omförmälda fyra handelsgymnasier, vilka ifrågasatts skola av staten övertagas, har överstyrelsen tillämpat de i det föregående framlagda grunder rörande lärares avlöning m. m. och i övrigt följt de normer, som varit gällande vid uppgörandet av de tekniska läroverkens stater. Härvid förutsätter överstyrelsen, att de ifrågavarande handelsgymnasiernas ombildning till statsgymnasier äger rum från och med den 1 januari 1922.

Enligt vad som i det föregående framhållits har antalet ordinarie lärare vid nuvarande handelsgymnasier varit allt för ringa på grund av handelsgymnasiernas hittillsvarande svaga ekonomiska ställning. Överstyrelsen anser, att antalet ordinarie lärare vid handelsgymnasierna bör bestämmas efter antalet lärjungeavdelningar. Minst en ordinarie lärare bör enligt överstyrelsens mening vara anställd för de två första lärjungeavdelningarna och därefter en ordinarie lärare för varje lärjungeavdelning därutöver. Med lärjungeavdelningar anser överstyrelsen i förevarande hänseende de avdelningar böra jämföras, som vid linjeuppdelning, på sätt i det föregående föreslagits, måste bildas för undervisningen i de till vederbörande linjes timplan hörande särskilda ämnen, även om ifrågavarande avdelningar hava samfällad undervisning i övriga ämnen. Överstyrelsen har därför vid uppgörandet av statförslagen följt denna norm.

Avlöningarna till vaktmästare och med den jämförliga befattningshavare hava beräknats efter samma grunder, som gälla för mot-

svarande befattningshavare vid de tekniska fackskolorna och de tekniska gymnasierna.

Ävenledes hava utgiftsposterna för skolläkare, bibliotekarie samt bokförings- och skrivbiträde åt rektor upptagits med ungefär samma belopp, till vilka de beräknats i staterna för nyssnämnda läroanstalter.

Följande utgiftsposter, nämligen »Böcker, underhåll av samlingar m. m.», »Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.» samt »Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.» säger sig överstyrelsen icke hava upptagit till så stora belopp, som under nuvarande dyrtid enligt överstyrelsens mening skulle vara behöfliga, utan i enlighet med de erfarenheter, som legat till grund vid uppgörandet av normalstaterna för motsvarande tekniska läroanstalter, jämförda med hittillsvarande kostnader beträffande förevarande poster vid de statsunderstödda handelsgymnasierna. Med hänsyn härtill förutsättes, att medel till förstärkning skola kunna beredas genom anslag å extra stat såsom ägt rum beträffande de tekniska läroverken.

Stat för handelsgymnasiet i Malmö.

Av förut berörda från handelsgymnasiernas styrelser inkomna yttranden har framgått, att styrelsen för Malmö handelsgymnasium bestämt önskar, att vid Malmö handelsgymnasium vid sidan av det redan befintliga tvååriga måtte inrättas även treårigt handelsgymnasium. Detta handelsgymnasium skulle alltså komma att omfatta ett tvåårigt handelsgymnasium med såsom hittills varje årsklass uppdelad på två parallellavdelningar, ett treårigt handelsgymnasium och en ettårig kurs för studenter, sålunda tillhoppa åtta lärjungeavdelningar. Däremot har överstyrelsen icke ansett det statliga gymnasiet böra omfatta någon kurs, motsvarande den vid det nuvarande handelsgymnasiet i Malmö inrättade förberedande kursen för inträdessökande, som ej är att räkna till det egentliga handelsgymnasiet. Genom nyssnämnda parallellavdelningar, som överstyrelsen finner motiverade av det stora lärjungeantalet, anser överstyrelsen samtidigt linjeuppdelning av andra årsklassen i det tvååriga gymnasiet, i enlighet med vad i det föregående föreslagits, kunna äga rum. För läroverket i färdigt skick beräknar överstyrelsen enligt de i det föregående av överstyrelsen framlagda exempel å timplaner antalet undervisningstimmar i veckan till sammanlagt 312. Fördelningen av berörda timantal på de olika avdelningarna framgår av en i överstyrelsens utlåtande intagen tablå, till vilken jag hänvisar.

Överstyrelsen påpekar, att i enlighet med den förut angivna

normen för beräklandet av antalet ordinarie lärare detta bör utgöra 7, inbegripet rektor. Under förutsättning av att undervisningsskyligheten för rektor och lektorer vid handelsgymnasierna bestämmes på sätt i det föregående föreslagits, skulle de ordinarie lärarnas undervisning omfatta cirka 150 veckotimmar. Således skulle återstå $312 - 150 = 162$ veckotimmar att bestridas av extra lärare.

I överensstämmelse med vad sålunda föreslagits beräknar överstyrelsen följande:

Ordinarie stat för handelsgymnasiet i Malmö i färdigt skick.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anm.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad bostad eller ersättning därför) . . .	5,000:—	2,500:—	7,500:—	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 lektor	3,900:—	1,900:—	5,800:—	
5 lektorer	19,500:—	9,500:—	29,000:—	
1 vaktmästare	900:—	550:—	1,450:—	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 » , tillika maskinist och eldare	1,100:—	650:—	1,750:—	
Arvoden åt extra lärare (162 veckotimmar)	—	—	28,350:—	
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	1,000:—	
Skolläkare	—	—	600:—	
Bibliotekarie	—	—	400:—	
Böcker, underhåll av samlingar och undervisningsmateriell	—	—	2,500:—	
Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.	—	—	2,700:—	
Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	—	—	13,700:—	
Summa kronor			94,750:—	

Förestående stat är emellertid avsedd att vinna tillämpning först sedan handelsgymnasiet i Malmö fullständigt erhållit den föreslagna organisationen. Upprättandet av treårigt handelsgymnasium vid

sidan av de nu förefintliga kurserna förutsätter utförandet av en redan planerad tillbyggnad av handelsgymnasiets nuvarande lokaler. Enligt vad överstyrelsen meddelat skulle på grund härav ett nyinrättat treårigt gymnasium därstädes icke kunna börja sin verksamhet förrän tidigast vid början av höstterminen 1923. Särskild kostnadsberäkning med hänsyn härtill måste därför göras för år 1922.

Under år 1922 skulle handelsgymnasiet, i enlighet med det förut anförda, omfatta ett tvåårigt handelsgymnasium med parallellklasser och ettårig kurs för studenter, tillhopa sålunda fem lärjungeavdelningar. Sammanlagda antalet veckotimmar under sistnämnda år beräknar överstyrelsen till 196. Antalet ordinarie lärare skulle enligt förut angiven beräkningsgrund utgöra 4, rektor inbegripen, och sammanlagda antalet undervisningstimmar för dem omkring 84. Det skulle således återstå 112 veckotimmar att bestridas av extra lärare.

För år 1922 skulle för handelsgymnasiet i Malmö krävas ordinarie anslag enligt följande av överstyrelsen uppgjorda

Förslag till stat för handelsgymnasiet i Malmö för år 1922.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anm.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad bostad eller ersättning därför)	5,000:—	2,500:—	7,500:—	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor. Efter 8 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med ytterligare 100 kronor,
1 lektor	3,900:—	1,900:—	5,800:—	
2 lektorer	7,800:—	3,800:—	11,600:—	
1 vaktmästare	900:—	550:—	1,450:—	
1 » , tillika maskinist och eldare	1,100:—	650:—	1,750:—	
Arvoden åt extra lärare (112 veckotimmar)	—	—	19,600:—	
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	800:—	
Skolläkare	—	—	500:—	
Bibliotekarie	—	—	300:—	
Böcker, underhåll av samlingar och undervisningsmaterial	—	—	2,500:—	
Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.	—	—	2,500:—	
Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	—	—	9,000:—	
Summa kronor			63,300:—	

Anm. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas åt vaktmästare eller maskinist och eldare, skall av lönen avstås för bostad och bränsle 150 kronor samt för lyse 25 kronor för år. Därest ifrågavarande befattningshavare åtnjuter enbart bostad eller bostad med värme men icke i övrigt erforderligt bränsle, ävensom då bostadsförmån är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kw-timmar; åtnjutes lyse, skall befattningshavaren själv bekosta armatur och lampor. I övrigt skall ifråga om förmån av bostad m. m. i tillämpliga delar lända till efterrättelse bestämmelsen i § 3 av kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare (Svensk författningssamling 1918 nr 836).

Här må anmärkas, att statens anslag till ifrågavarande handelsgymnasium för år 1921 uppgår till sammanlagt 42,000 kronor.

För genomförande av den fullständiga organisationen av ifrågavarande handelsgymnasium med upprättande av jämväl treårigt handelsgymnasium skulle, enligt överstyrelsen, komma att krävas en övergångstid av två år, efter det att en första årskurs av sistnämnda treåriga gymnasium blivit anordnad. Upplysningsvis meddelar överstyrelsen, att utgifterna för första övergångsåret för närvarande kunna beräknas till omkring 73,000 kronor och under andra till omkring 84,000 kronor.

Handelsgymnasiet i Hälsingborg skulle omfatta ett tvåårigt handelsgymnasium med andra årsklassen uppdelad på två linjer med delvis samfälld undervisning i enlighet med i det föregående framlagt förslag samt ettårig kurs för studenter, tillhopa fyra lärjungeavdelningar.

Stat för handelsgymnasiet i Hälsingborg.

Beträffande detta handelsgymnasium skulle icke erfordras någon övergångstid, då den föreslagna linjeuppdelningen lämpligen skulle kunna genomföras från och med vårterminen 1922.

Sammanlagda antalet veckotimmar beräknar överstyrelsen, på sätt av dess utlåtande närmare framgår, till 132. De ordinarie lärarnas antal skulle, rektor inbegripen, utgöra 3 med en undervisningstid av tillsammans omkring 62 veckotimmar. Det skulle sålunda återstå $132 - 62 = 70$ veckotimmar att bestridas av extra lärare.

I enlighet härmed förslår överstyrelsen följande

Stat för handelsgymnasiet i Hälsingborg för år 1922.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anm.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad bostad eller ersättning därför)	5,000: —	2,500: —	7,500: —	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor. Efter 8 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 lektor	3,900: —	1,900: —	5,800: —	
1 »	3,900: —	1,900: —	5,800: —	
1 vaktmästare	900: —	550: —	1,450: —	
Arvode åt extra lärare (70 veckotimmar)	—	—	12,250: —	
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	600: —	
Skolläkare	—	—	400: —	
Bibliotekarie	—	—	200: —	
Böcker, underhåll av samlingar och undervisningsmateriell	—	—	1,500: —	
Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.	—	—	2,000: —	
Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	—	—	6,000: —	
Summa kronor			43,500: —	

Vid denna stat skulle fogas i tillämpliga delar enahanda anmärkning beträffande vaktmästarens avlöningsförmåner som vid den föreslagna staten för handelsgymnasiet i Malmö för år 1922.

För år 1921 lämnar staten till uppehållande av ifrågavarande handelsgymnasium bidrag å tillhoppa 34,350 kronor.

Stat för handelsgymnasiet i Norrköping.

Handelsgymnasiet i Norrköping skulle omfatta ett tvåårigt handelsgymnasium med andra årsklassen uppdelad på två linjer med delvis samfälld undervisning, utgörande tillhoppa tre lärjungeavdelningar.

Antalet veckotimmar skulle enligt överstyrelsens beräkning uppgå till 96. De ordinarie lärarna skulle här vara två, rektor inbegripen, med en undervisning av tillsammans 42 veckotimmar. Sålunda skulle återstå $96 - 42 = 54$ veckotimmar att bestridas av extra lärare.

Någon övergångstid finner överstyrelsen icke erforderlig utan anser omorganisationen i sin helhet kunna genomföras med början av vårterminen 1922.

I enlighet härmed föreslår överstyrelsen följande

Stat för handelsgymnasiet i Norrköping för år 1922.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Summa.	Anm.
1 rektor (förutom av kommunen bekostad bostad eller ersättning därför)	5,000: —	2,500: —	7,500: —	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor. Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med än ytterligare 100 kronor.
1 lektor	3,900: —	1,900: —	5,800: —	
1 vaktmästare	900: —	550: —	1,450: —	
Arvode åt extra lärare (54 veckotimmar)	—	—	9,450: —	
Bokförings- och skrivbiträde åt rektor	—	—	500: —	
Skolläkare	—	—	250: —	
Bibliotekarie	—	—	150: —	
Böcker, underhåll av samlingar och undervisningsmateriell	—	—	1,500: —	
Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.	—	—	1,800: —	
Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	—	—	5,000: —	
Summa kronor			33,400: —	

Till denna stat skulle, beträffande vaktmästarens avlöningsförmåner, fogas enahanda anmärkning som till den föreslagna staten för handelsgymnasiet i Hälsingborg.

Handelsgymnasiet i Norrköping åtnjuter för år 1921 statsunderstöd med sammanlagt 27,000 kronor.

Handelsgymnasiet i Örebro skulle omfatta ett tvåårigt handelsgymnasium med andra årsklassen uppdelad på två linjer med delvis samfällad undervisning, utgörande tillhoppa tre lärjungeavdelningar. Detta handelsgymnasium skulle således erhålla samma organisation som handelsgymnasiet i Norrköping. Överstyrelsen beräknar också

Stat för handelsgymnasiet i Örebro.

kostnaderna för handelsgymnasiet i Örebro till samma belopp som för handelsgymnasiet i Norrköping och föreslår för år 1922, från och med vilken tid ifrågavarande gymnasium skulle erhålla sin nya organisation, en stat, vilken till alla delar är likalydande med den nyss härförut återgivna staten för Norrköpingsgymnasiet, till vilken jag hänvisar.

Örebrogymnasiet har för år 1921 tillerkänts sammanlagt 28,650 kronor i statsanslag.

Ordinarie
reservations-
anslag till
statens han-
delsgymna-
sier.

De för nu omförmälda handelsgymnasier enligt här åberopade statförslag erforderliga anslagsbeloppen anser överstyrelsen böra sammanföras under ett gemensamt ordinarie reservationsanslag med rubrik »statens handelsgymnasier».

Anslag till
arvoden åt
extra lärare
och vikarier
samt för
oförutsedda
behov.

I överensstämmelse med vad riksdagen beslutat för de tekniska läroverkens vidkommande bör, enligt överstyrelsens mening, i berörda reservationsanslag därjämte ingå en för samtliga ifrågavarande gymnasier gemensam anslagspost »till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov», avsedd att förutom till erforderliga vikarieersättningar användas för möjliggörandet av vissa anordningar vid undervisningen, till vilka hänsyn icke kunnat tagas vid uppgörandet av statförslagen. Det kan nämligen — framhåller överstyrelsen — vid vissa övningar på grund av lärjungeantalets storlek stundom bliva nödvändigt, att lärjungeavdelningarna uppdelas i mindre grupper, varigenom det verkliga timantalet måste bli större än det i timplanen upptagna antalet veckotimmar, som legat till grund för statberäkningarna. Vidare kan exempelvis bli erforderligt att på grund av lärjungarnas anslutning till de frivilliga ämnena anordna undervisning i dessa i något större omfattning än som vid statförslagens uppgörande beräknats.

Beloppet av sistnämnda anslagspost har överstyrelsen i sitt den 20 november 1920 avgivna utlåtande, alltså innan ännu fråga uppkommit om förstatligande jämväl av handelsgymnasiet i Örebro, beräknat till 9,800 kronor. Med hänsyn till Örebrogymnasiets övertagande av staten anser överstyrelsen anslaget böra höjas med 1,600 kronor eller således till 11,400 kronor.

Anslag till
förstärkande
av reserva-

Såsom i det föregående anförts förutsätta de av överstyrelsen gjorda anslagsberäkningarna, att med hänsyn till de nu rådande

ekonomiska förhållandena anslag å extra stat anvisas till förstärkande av nu ifrågasatta reservationsanslag.

I sistnämnda hänseende har överstyrelsen beräknat följande förstärkningsbelopp beträffande de särskilda gymnasierna:

för handelsgymnasiet i Malmö	kronor	5,000: —
» » i Hälsingborg. »		3,000: —
» » i Norrköping. »		2,000: —
» » i Örebro	»	2,000: —

Summa kronor 12,000: —

tionsanslaget
till statens
handels-
gymnasier.

Såsom jag förut framhållit bör, enligt min mening, vid avgörande av frågan, vilka handelsgymnasier som skola av staten övertagas, skälig hänsyn tagas till den ståndpunkt, vederbörande gymnasiestyrelse här till intager. Då nu styrelserna för handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Örebro uttryckligen hemställt att ett förstatligande av nämnda handelsgymnasier måtte ske, anser jag framställning härom böra göras till riksdagen.

Departement-
schefen.

Omorganisation torde, i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit, böra taga sin början från och med den 1 januari 1922.

Såsom villkor för statens övertagande av nämnda gymnasier torde böra föreskrivas, att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor, ävensom, därest lektor skulle förordnas till biträdande rektor, bostad eller hyresersättning åt sådan lektor.

Vinner förslaget om berörda fyra handelsgymnasiers övertagande av staten Kungl. Maj:ts och riksdagens bifall, bör, på sätt skolöverstyrelsen erinrat, innan ifrågavarande åtgärd bringas till verkställighet, överenskommelse träffas med de för samma handelsgymnasier hittills ansvariga korporationer rörande de villkor, på vilka vid gymnasierna förefintliga fonder och annan gymnasierna tillhörig egendom må övergå till statens vederbörande handelsgymnasium. Därvid torde böra tillses, att gymnasierna tillhöriga fonder i största möjliga utsträckning avses för utgifter, som eljest skolat bestridas genom statsmedel.

Lika med skolöverstyrelsen anser jag, att vid handelsgymnasiet i Malmö bör anordnas treårigt gymnasium i enlighet med vederbörande gymnasiestyrelses därom framställda begäran. Sådant kan dock, av förut angivna skäl, icke komma till stånd förr än tidigast under år 1923.

De allmänna grunder skolöverstyrelsen följt vid uppgörande av sina kostnadsberäkningar för de olika gymnasierna finner jag mig för min del kunna godtaga. Vad de särskilda statförslagen beträffar överensstämma dessa, i vad angår avlöning åt ordinarie personal, med de tekniska läroverkens stater, vilket ju är i sin ordning, då de statliga handelsgymnasierna enligt förslaget skulle i berörda hänseende organiseras på samma sätt som nämnda läroverk, och synas i övrigt vara uppgjorda med noggrannhet och klok beräkning, vadan jag anser mig kunna lämna dem mitt godkännande. Jag vill emellertid framhålla, att det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att i sinom tid fastställa stater för de handelsgymnasier, staten kan komma att övertaga.

Liksom vid de tekniska läroverken torde även vid statens handelsgymnasier styrelsen böra äga att beträffande de utgiftstitlar å ordinarie eller extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas.

Av de förut angivna kostnadsberäkningarna framgår, att till de föreslagna statliga handelsgymnasierna erfordras följande belopp:

till handelsgymnasiet i Malmö	kronor	63,300: —
» » i Hälsingborg »	»	43,500: —
» » i Norrköping. »	»	33,400: —
» » i Örebro . . . . »	»	33,400: —

Summa kronor 173,600: —

Dessa anslagsbelopp torde böra sammanföras under ett gemensamt ordinarie reservationsanslag med rubrik: statens handelsgymnasier.

I berörda reservationsanslag torde, på sätt fallet är med reservationsanslaget till tekniska läroverk, böra ingå en anslagspost, avsedd till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda ändamål. Nämnda anslagspost bör komma till användning på samma sätt som motsvarande post i reservationsanslaget till tekniska läroverk. Jag hänvisar i sådant avseende till bilagan, åttonde huvudtiteln, till 1920 års statsverksproposition sid. 681—682. Till ifrågavarande ändamål skulle enligt överstyrelsens beräkning erfordras sammanlagt 11,400 kronor. Emot denna beräkning har jag intet att anmärka.

Sammanlagda beloppet av det ordinarie reservationsanslaget till statens handelsgymnasier skulle i enlighet med vad nu anförts för år 1922 komma att utgöra 185,000 kronor.

Jag förutsätter, att medel till ålderstillägg och dyrtidstillägg enligt riksdagens medgivande skola utgå av anslag under annan rubrik.

Så länge ännu icke en stabilisering i det allmänna prisläget ägt rum, torde det vara nödvändigt att åga tillgång till extra anslagsmedel för förstärkande av det ordinarie reservationsanslaget till statens handelsgymnasier. Ett dylikt förstärkningsanslag finnes även för de tekniska läroverkens räkning. De i det föregående gjorda anslagsberäkningarna äro ock verkställda under förutsättning att anslag på extra stat beviljas för ändamålet. Den av överstyrelsen (se sid. 43) gjorda beräkning av det belopp, som sålunda är erforderligt, 12,000 kronor, har mitt gillande. Anslaget torde i likhet med med motsvarande anslag till de tekniska läroverken böra få karaktären av förslagsanslag, högst, samt fördelas efter Kungl. Maj:ts beprövande. Bestämmelser härutinnan torde sedermera böra meddelas av Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande.

Jag anser mig slutligen här böra framhålla, att man icke behöver befara något hinder för den föreslagna omorganisationens genomförande i brist på lärarkrafter. Tillgången på kompetenta personer för de tilltänkta lektoraten torde vara så stor, att det icke skall möta några svårigheter att få dessa besatta.

Såsom i det föregående föreslagits, skulle staten, jämte det att den upprättade egna handelsgymnasier, alltjämt lämna statsunderstöd till de handelsgymnasier, vilkas ledning önskade, att vederbörande läroanstalt finge bibehålla en gent emot staten mera fri ställning. Jag anhåller nu att få redogöra för det förslag, skolöverstyrelsen härutinnan framlagt.

Överstyrelsen framhåller, att med hänsyn till den svaga ekonomiska ställning, som de nuvarande statsunderstödda handelsgymnasierna, enligt vad den föregående utredningen torde hava ådagalagt, haft och alltjämt hava, det är erforderligt, att staten genom väsentligt ökade bidrag medverkar till att bereda en tryggad ekonomi för gymnasierna samtidigt med att staten genom de bestämmelser, vilka den fastställer såsom villkor för statsunderstödet utgående, söker

Förslag angående statsunderstödda handelsgymnasier. Skolöverstyrelsen.

giva jämväl åt ifrågavarande handelsgymnasier en såväl beträffande ekonomi som undervisning förbättrad organisation.

Grunder för
statsbidrags
utgående.

Rörande de grunder, efter vilka statsbidrag hittills utgått till handelsgymnasierna lämnar överstyrelsen i sitt utlåtande av den 20 november 1920 en kortfattad historisk överblick, vilken jag här torde få återgiva.

De ordinarie statsunderstöden till handelsgymnasierna hava hittills grundat sig på de av 1908 års handelsundervisningskommitté i dess betänkande den 20 december 1910 angivna beräkningar och kommerskollegiets däröver avgivna yttrande. Handelsundervisningskommittén föreslog, att som norm för statsunderstödet skulle läggas lärarlönerna och att staten till dessa skulle bidraga med $\frac{3}{4}$ av utgående fasta löner och $\frac{2}{3}$ av övriga lärarlöner, rektorsarvode inberäknat. Kommerskollegium åter uttalade den meningen, att understödet borde utgå efter varje handelsgymnasiums särskilda behov, och att det vore tillräckligt att stipulera ett maximibelopp statsbidrag för varje särskilt statsunderstött handelsgymnasium, dock under villkor, att kommun eller enskilda dels tillhandhölle erforderliga lokaler, dels därutöver bidroge med ett belopp, uppgående till minst $\frac{1}{4}$ av statsunderstödet. I stort sett kom likväl kommerskollegium vid beräkningen av understödsbeloppen i varje särskilt fall till samma resultat som handelsundervisningskommittén.

1913 års riksdag beslöt också i huvudsaklig överensstämmelse med kommerskollegiets förslag, dock med den förändringen, att det från kommun eller enskilda utgående kontanta bidraget skulle uppgå till minst en tredjedel av statsunderstödet.

Enligt såväl 1913 års riksdags beslut som, med avseende å de senare tillkomna statsunderstödda handelsgymnasierna i Örebro och Norrköping, 1914 och 1915 års riksdagars beslut uppgingo de handelsgymnasierna tillerkända statsunderstöden i varje särskilt fall till mellan 60 och 63 procent av samtliga beräknade omkostnader för läroanstalterna.

Vad beträffar de nya grunder, efter vilka statens bidrag till här ifrågavarande handelsgymnasier borde utgå, har överstyrelsen funnit lämpligast, att statsunderstödet, för att detsamma lättast skall kunna anpassas efter det förhandenvarande anslagsbehovet, uppdelas på två poster, av vilka en i form av ett grundanslag skulle utgöra bidrag till bestridande av läroanstaltens kostnader oavsett lärarnas avlöning, en annan bestämmas såsom viss del av kostnaderna för lärarnas avlöning. Beträffande den sistnämnda posten torde, anser överstyrelsen, densamma ur anslagssynpunkt böra i sin tur uppdelas på två belopp, av vilka det ena skulle beräknas med hän-

syn till de för ifrågavarande slag av anstalter fastställda avlönin-
garna och det andra skulle utgöra statens bidrag till dyrtidstillägg
i samma proportion som statens bidrag till nyssnämnda avlöningar.
Överstyrelsen påpekar emellertid, att sistnämnda belopp, i överens-
stämmelse med vad som gäller beträffande statens bidrag till dyr-
tidstillägg för lärarna vid andra statsunderstödda läroanstalter, torde
böra utgå som särskilt anslag och sålunda icke hänföras till det
normala understödet till läroanstalten.

Överstyrelsen föreslår, att det ifrågasatta grundanslaget till Grundanslag.
själva läroanstalten må beräknas efter 5,000 kronor för vardera av
de två första lärjungeavdelningarna, 4,000 kronor för vardera av
tredje och fjärde lärjungeavdelningarna samt 3,000 kronor för en
var av övriga lärjungeavdelningar. Härvid förutsättes, att var och
en av ifrågavarande lärjungeavdelningar omfattar minst 15 lärjungar.
Anslag för parallellavdelning eller ny sådan må sålunda icke be-
räknas med mindre än att antalet lärjungar i redan befintliga lär-
jungeavdelningar överstiger 30.

Överstyrelsen motiverar detta sitt förslag sålunda:

Då överstyrelsen haft att överväga, efter vilka principer det ovan ifrågasatta
grundanslaget till de särskilda statsunderstödda handelsgymnasierna borde be-
räknas, har överstyrelsen vid prövning av en del olika möjligheter, som härut-
innan tilläventyrs kunna föreligga, efter tagen kännedom om handelsgymnasiernas
ekonomiska behov, såvitt desamma kunnat utrönas dels genom för ändamålet
särskilt inhämtade uppgifter rörande senast avslutade räkenskapsår 1919, dels
genom överstyrelsens förberedande behandling av gymnasiernas hittillsvarande
understödsfrågor, stannat för följande förslag. Överstyrelsen har nämligen ansett
lämpligt, att grundanslaget, i likhet med vad som gäller i fråga om grunderna
för beräkningen av statens bidrag till högre folkskolor och kommunala mellan-
skolor, sättes till visst belopp i förhållande till antalet lärjungeavdelningar. En-
ligt nu gällande bestämmelser, som i det föregående blivit anförda, skola de
statsunderstödda handelsgymnasierna hava en tvåårig normalkurs och omfatta så-
lunda minst två lärjungeavdelningar. På grund härav och under förutsättning
att statsunderstödet i övrigt kommer att utgå i form av bidrag till lärarnas av-
löning, på sätt överstyrelsen i det följande kommer att föreslå, har överstyrelsen
ansett, att grundanslaget för att fylla sitt syfte att utgöra statens bidrag i erfor-
derlig omfattning till läroanstaltens övriga utgifter, bör sättas till ett jämförelsevis
högre belopp för de två första lärjungeavdelningarna än för de följande. Av
samma anledning har överstyrelsen ansett, att grundanslaget för tredje och fjärde
lärjungeavdelningarna bör sättas något högre än för de eventuellt därutöver ifråga-
kommande avdelningarna.

Bidrag till
lärares av-
löning.

Såsom jag nämnde, har överstyrelsen föreslagit, att statsunderstödet till nu ifrågavarande handelsgymnasier skulle förutom med omförmälda grundanslag utgå med visst bidrag till lärarnas avlöning. Sistnämnda bidrag bör enligt överstyrelsens mening för att kunna motsvara det föreliggande understödsbehovet icke sättas lägre än till hälften av omkostnaderna för ifrågavarande utgifter. Överstyrelsen föreslår alltså, att berörda bidrag beräknas utgå med belopp, motsvarande hälften av lärarnas fastställda avlöningar, ålderstillägg inbegripna.

Bestämmel-
ser för utgå-
ende av stats-
understöd till
handelsgym-
nasium.

För utgående av statsunderstöd till handelsgymnasium föreslår överstyrelsen följande bestämmelser:

1. Statsunderstött handelsgymnasium skall hava viss bestämd målsman, vare sig kommun, korporation eller enskilda, som enligt uttryckligt åtagande för en tid av minst tre år i sänder förbundit sig att i ekonomiskt hänseende ansvara för läroanstaltens upprätthållande.

2. Det åligger handelsgymnasiets målsman att tillhandahålla tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor samt att till läroanstaltens uppehållande årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande minst en tredjedel av statsunderstödet.

3. Lärjungeavdelning, för vilken statsunderstöd utgår, skall omfatta minst 15 lärjungar.

4. Vid varje handelsgymnasium skall finnas minst 1 ordinarie lärare för de två första lärjungeavdelningarna samt ytterligare minst 1 ordinarie lärare för varje lärjungeavdelning därutöver. Från denna bestämmelse må likväl skolöverstyrelsen åga att, då särskilda förhållanden det föranleda, medgiva undantag. Av de ordinarie lärarna skall en vara gymnasiets rektor.

5. Rektor och övriga ordinarie lärare skola avlönas med minst samma belopp och i enlighet med samma grunder, som för motsvarande befattningshavare vid statens handelsgymnasier äro eller kunna vara stadgade.

6. I avseende å ordinarie lärares uppflyttning i högre lönegrad skall iakttagas

att ordinarie lärare må för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tjänstgöring, som efter den 1 januari 1922 blivit full-

gjord såsom ordinarie lärare vid statens eller statsunderstött handelsgymnasium,

att sådan tjänstgöring vid statsunderstött handelsgymnasium skall hava varit av samma omfattning, som är fastställd för motsvarande befattningshavare vid statens handelsgymnasier,

att uppflyttning i högre lönegrad äger rum efter fem år och att den högre avlöningen ej får tillträdas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den bestämda tjänstaldern uppnåtts,

att ansökningar om uppflyttning i högre lönegrad prövas av skolöverstyrelsen, samt

att i övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad angående ordinarie lärares vid statens handelsgymnasier uppflyttning i högre lönegrad är stadgat.

7. I fråga om inträdesfordringar, undervisningens allmänna anordning och avgångsexamina skall i huvudsak gälla vad härutinnan beträffande statens handelsgymnasier är eller kan vara stadgat.

8. Befrielse från och nedsättning i inskrivnings- och terminsavgifter skola medgivas till den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer.

9. Statsunderstött handelsgymnasium skall stå under inseeende av skolöverstyrelsen.

10. Vid varje handelsgymnasium skall finnas en styrelse, av vilken gymnasiets rektor skall vara självskriven ledamot och i vilken sakkunskap på affärslivets områden skall vara företrädd.

11. För varje handelsgymnasium skall finnas ett av skolöverstyrelsen fastställt reglemente med därtill hörande undervisningsplan, innehållande bestämmelser, bland annat, rörande gymnasiets undervisning, styrelse, förvaltning, rektor och lärare samt sättet för deras antagande och entledigande.

12. Statsunderstött handelsgymnasium skall i övrigt vara underkastat den kontroll och de bestämmelser Kungl. Maj:t kan finna gott föreskriva.

Beträffande den i punkten 4 föreslagna bestämmelsen anför överstyrelsen:

Ehuru vid de flesta handelsgymnasierna varit anställda flera ordinarie lärare än som enligt förut anförda nu gällande bestämmelser varit erforderligt, är antalet ordinarie lärare, såsom i det föregående påvisats, alldeles otillräckligt. I överensstämmelse med vad överstyrelsen i förevarande avseende anfört beträffande statliga handelsgymnasier synes det därför nödvändigt, att minimiantalet ordinarie lärare väsentligt ökas och att härvid antalet lärjungeavdelningar bör vara avgörande. Handelsgymnasium med endast två lärjungeavdelningar torde sålunda böra förpliktas att anställa minst en ordinarie lärare och gymnasium med flera än två lärjungeavdelningar ytterligare en ordinarie lärare för varje avdelning därutöver. I detta antal ordinarie lärare inbegripes rektor. Med lärjungeavdelningar böra i förevarande hänseende de avdelningar jämsättas, som vid linjeuppdelning, på sätt överstyrelsen i det föregående föreslagit, måste bildas för undervisningen i de till vederbörande linjes timplan hörande särskilda ämnen, även om ifrågasvarande avdelningar hava samfällid undervisning i övriga ämnen. Överstyrelsen tillåter sig i detta sammanhang ånyo erinra, att, såsom i det föregående framhållits, under alla förhållanden undervisningen i ett handelsgymnasium måste bestridas till stor del jämväl med extra lärare. Ehuru fastställande av minimiantalet ordinarie lärare vid ifrågasvarande handelsgymnasier, på sätt överstyrelsen nu föreslagit, skulle medföra en jämförelsevis stor ökning i berörda hänseende, komme likväl antalet undervisningstimmar, bestridda av ordinarie lärare, vid desamma i förhållande till antalet med extralärare bestridda timmar att bliva avsevärt mindre än vid läroanstalter i allmänhet.

Bestämmelsen rörande visst minimiantal ordinarie lärare, som jämväl på visst sätt återfinnes i nu gällande bestämmelser angående statsunderstöd åt handelsgymnasierna, förutsätter en skillnad mellan ordinarie och extra lärare. Hittills hava vederbörande handelsgymnasiers styrelse haft full frihet att efter gottfinnande träffa avtal med såväl ordinarie som extra lärare. Mera bindande avtal med de ordinarie lärarna torde vid flertalet handelsgymnasier icke föreligga. Bestämmelsen om skyldighet att tillsätta ordinarie lärare torde emellertid böra åsyfta att genom tillförsäkrandet av en tryggad ställning för lärarna lämna garanti för att vid de statsunderstödda handelsgymnasierna väl kvalificerade och även i övrigt lämpliga lärare anställas.

Överstyrelsen har därför ansett erforderligt, att åtskillnaden mellan ordinarie och extra lärare vid statsunderstödda handelsgymnasier gives en reell innebörd på det sätt, att styrelsens beslut om antagande eller entledigande av ordinarie lärare skall underställas skolöverstyrelsens prövning och fastställelse.

Bestämmelser härom liksom om de för varje gymnasium av vederbörande styrelse träffade anstalter för tryggnad av de ordinarie lärarnas ställning böra intagas i det i moment 11 omnämnda reglementet.

Till stöd för den i punkten 5 föreslagna bestämmelsen yttrar överstyrelsen:

Det torde vara uppenbart, att om undervisningen vid de statsunderstödda handelsgymnasierna skall kunna hållas kvalitativt fullt likvärdig med undervisningen vid de statliga, garantier måste skapas för att lärarna vid de förstnämnda

komma att åtnjuta löneförmåner, som fullt motsvara dem, som tillkomma lärarna vid de statliga handelsgymnasierna.

Rörande punkten 8 heter det i överstyrelsens utlåtande:

Såsom en del andra statsunderstödda läroanstalter torde även de statsunderstödda handelsgymnasierna medgivas rätt att fortfarande som hittills upptaga in-skrivnings- och terminsavgifter, vilka fastställas av läroanstaltens styrelse. Någon maximibegränsning av avgifterna anser överstyrelsen icke vara behöfvlig dels emedan avgifternas storlek ändock måste begränsas med hänsyn till elevtillslutningen, i all synnerhet då avgifterna vid motsvarande statsläroverk bliva särdeles låga, dels även emedan gymnasiet målsman, oavsett elevavgifterna, själv alltid måste bidra med ett belopp, motsvarande minst $\frac{1}{3}$ av statsunderstödet förutom till handahållandet av lokaler m. m.

Läroanstalterna böra likväl, på sätt i moment 8 av de ovan föreslagna bestämmelserna angivits, förpliktas att bevilja befrielse från eller nedsättning i in-skrivnings- och terminsavgifter.

Såsom redan framhållits, hava styrelserna för handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg ej funnit önskligt, att vederbörande gymnasium ombildas till statligt. Nämda handelsgymnasier äro alltså de, som skulle tills vidare bibehålla sin nuvarande karaktär av statsunderstödda.

Kostnadsbe-räkningar för statsunder-stödda han-delsgymna-sier.

För att utröna de kostnader för statsverket, som ett understöd-jande av dessa handelsgymnasier i enlighet med av överstyrelsen föreslagna grunder skulle medföra, har överstyrelsen för desamma uppgjort särskilda utgifts- och inkomstberäkningar, vilka jag strax här skall återgiva. Först vill jag dock nämna några ord om de grunder, överstyrelsen iakttagit vid beräkningarnas verkställande.

Jämväl vid de beräkningar, som avse andra utgifter än till rek-tors och övriga ordinarie lärares avlöningar, har överstyrelsen i till-lämpliga delar följt samma normer, som legat till grund för de av överstyrelsen angivna kostnadsberäkningarna för de föreslagna stat-liga handelsgymnasierna.

Följande utgiftsposter, nämligen »Böcker, underhåll av samlingar m. m.», »Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.» samt »Upp-värmning, belysning, renhållning m. m.» äro liksom i förut angivna förslag till stater för de statliga gymnasierna icke upptagna till så stort belopp, som under nuvarande dyrtid enligt överstyrelsens me-ning skulle vara erforderligt. Då emellertid överstyrelsens förslag innebär, att det för varje statsunderstött gymnasium skulle finnas

bestämd målsman, som det skulle åligga att i ekonomiskt hänseende ansvara för samtliga utgifter, som icke täckas av statsunderstödet, bör, anser överstyrelsen, det jämväl ankomma på denne att svara för eventuellt å dessa poster uppkommande utgiftsökningar.

Överstyrelsen förutsätter att, så länge motsvarande befattningshavare vid statens handelsgymnasier åtnjuta tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, staten, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i berörda hänseende gäller beträffande av staten och andra bidragsgivare upprätthållna särskilda anstalter för yrkesundervisning, bidrager med hälften av de belopp, vartill tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna vid statsunderstödda handelsgymnasier, utgående efter samma grunder som för de statliga gymnasiernas lärare, komma att uppgå.

Överstyrelsen har i sina utgifts- och inkomstberäkningar ej upptagit medel till ålderstillägg åt ordinarie lärare. Till denna fråga återkommer jag längre fram.

Slutligen bör nämnas, att överstyrelsen utgår från att de nya grunderna för statsunderstödet utgående skola vinna tillämpning från och med den 1 januari 1922.

Utgifts- och
inkomstbe-
räkning för
handelsgym-
nasierna i
Stockholm
och Göteborg.

Jag torde här böra återgiva den av överstyrelsen förslagsvis uppgjorda utgifts- och inkomstberäkningen för handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg. Då dessa gymnasier äro till sin organisation alldeles lika, är beräkningen tillämplig på vart och ett av samma gymnasier.

Vartdera gymnasiet omfattar ett tvåårigt handelsgymnasium med varje årsklass uppdelad på tre parallellavdelningar samt en ettårig särskild kurs för studenter, jämväl uppdelad på tre parallellavdelningar, eller sålunda tillhopa nio lärjungeavdelningar.

Genom nyssnämnda parallellavdelningar, som äro motiverade av det stora lärjungeantalet, anser överstyrelsen linjeuppdelning samtidigt kunna äga rum under det andra läroåret i enlighet med vad i det föregående föreslagits.

Enligt en i överstyrelsens utlåtande närmare utförd beräkning, till vilken jag tillåter mig hänvisa, skulle sammanlagda antalet veckotimmar vid vartdera gymnasiet komma att uppgå till 344. Enligt de av överstyrelsen föreslagna bestämmelserna för statsunderstödet utgående skulle de ordinarie lärarna, rektor inbegripen, vid

varter gymnasiet vara 8 med en undervisning av tillhoppa 170 veckotimmar. Sålunda skulle återstå $344 - 170 = 174$ veckotimmar att bestridas av extra lärare.

Utgifter:

Avlöningar:

1 rektor (förutom av gymnasiets målsman bekostad fri bostad eller ersättning härför).....	kronor 7,500: —	
1 ordinarie lärare.....	» 5,800: —	
6 » »	» 34,800: —	
Avlöning åt extralärare (174 veckotimmar)	» 30,450: —	78,550: —
Bibliotekarie och skrivbiträde åt rektor	» 1,500: —	
1 vaktmästare	» 1,450: —	
1 » , tillika eldare och maskinist.	» 1,750: —	
Skolläkare	» 700: —	83,950: —
Böcker, underhåll av samlingar, undervisningsmateriell	» 2,500: —	
Trycksaker, annonser, skrivmaterialier m. m.	» 2,800: —	
Uppvärmning, belysning, renhållning m. m.	» 15,000: —	
Till oförutsedda utgifter	» 10,000: —	
Summa kronor 114,250: —		

Inkomster:

Statsunderstöd:

Grundanslag (2 . 5,000 + 2 . 4,000 + 5 . 3,000	kronor 33,000: —	
Till lärarnas avlöningar (78,550 : 2)	» 39,275: —	72,275: —
Återstå att täcka på annat sätt genom ortsbidrag (minst $\frac{1}{3}$ av statsunderstödet 24,091 kronor) och elevavgifter	» 41,975: —	
Summa kronor 114,250: —		

Av berörda utgifts- och inkomstberäkning framgår, att till statsunderstöd åt nu ifrågavarande handelsgymnasier, utgående i enlighet med i det föregående föreslagna grunder, skulle erfordras följande belopp:

till handelsgymnasiet i Stockholm	kronor	72,275: —
» » » Göteborg »	»	72,275: —
<u>Summa kronor</u>		<u>144,550: —</u>

För beredande av medel till statsunderstöd till ifrågavarande handelsgymnasier anser överstyrelsen, att, liksom nu är fallet, ett ordinarie förslagsanslag bör i riksstaten vara uppfört för ändamålet. Överstyrelsen framhåller emellertid, att i berörda förslagsanslag, förutom nyss nämnda beräknade sammanlagda belopp, 144,550 kronor, böra ingå medel dels till att täcka kostnaderna för statens bidrag till de ordinarie lärarnas ålderstillägg, dels till oförutsedda behov, såsom till statsunderstöd för undervisning i frivilliga ämnen i större omfattning än som av överstyrelsen beräknats, och dylikt. På grund härav anser överstyrelsen, att ifrågasatta ordinarie förslagsanslag bör avrundas uppåt till att utgöra högst 155,000 kronor.

Departement-
schefen.

Jag har nu att klargöra min ståndpunkt till överstyrelsens förslag rörande ändrade bestämmelser i fråga om statsunderstöd till handelsgymnasier. De handelsgymnasier, vilka, enligt vad förut nämnts, fortfarande skulle bibehålla ställningen av enskilda, ehuru av staten understödda läroanstalter, äro handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg, på vilka alltså de föreslagna nya bestämmelserna skulle bli tillämpliga.

Såsom jag i början av min framställning erinrade utgår jämlikt nu gällande föreskrifter statsunderstöd till handelsgymnasierna efter varje gymnasiums särskilda behov; några fixa grunder för statsbidragets beräkning äro icke fastställda, utan, sedan riksdagen med ledning av Kungl. Maj:ts på de olika gymnasiernas år från år gjorda anslagsäskanden stödda framställningar beviljat en klumpsumma för ändamålet, har denna av Kungl. Maj:t fördelats efter omständigheterna i de olika fallen. Emellertid har vederbörande kommun varit skyldig att antingen själv eller genom enskilda tillhandahålla erforderliga lokaler samt att till läroanstaltens uppehållande lämna konstant bidrag, motsvarande minst $\frac{1}{3}$ av statsunderstödet. Tydligtvis

hava dessa bestämmelser icke erbjudit några som helst garantier för att kostnaderna för läroanstaltens verksamhet bleve i sin helhet täckta genom statens och kommunala eller enskilda bidrag. Detta har just utgjort den svaga punkten i handelsgymnasiernas hittillsvarande organisation och varit vad som ytterst givit anledning till den här föreliggande utredningen.

Då jag nu funnit mig böra förorda en sådan form för en reformering av handelsgymnasieundervisningen, att staten delvis skulle taga densamma i egna händer och delvis fullfölja sin understödjande verksamhet, är det klart, att jag icke kan finna det tillfredsställande, om staten åtnöjer sig med blott de förbättringar, den kan komma att vidtaga med avseende å sina egna handelsgymnasier, och i övrigt låter allt förbliva vid det gamla tillståndet, vilket visat sig behäftat med i ögonen fallande bristfälligheter. Skall staten överhuvud fortsätta att lämna bidrag för ändamålet, måste det ligga i dess intresse att tillse, att vad den härutinnan åtgör icke får karaktären av allenast ett vidmakthållande av ett system, som erfarenheten utdömt. Den måste lämna sitt bistånd under sådana betingelser, som garantera staten en fullgod valuta för dess utgifter.

Det kan icke undvikas att för ernående av ett dylikt mål ökade ekonomiska uppföringar från statens sida bliva nödvändiga. Ty svagheten i det nuvarande systemet ligger just, såsom flera gånger påpekats, i den otillräckliga hjälp, som från det allmännas sida kommit handelsgymnasierna till del. Programmet för en reform av bestämmelserna rörande statens understödjande av handelsgymnasierna synes därför böra bliva det av skolöverstyrelsen uppställda, nämligen att staten genom väsentligt ökade bidrag medverkar till att bereda gymnasierna en tryggad ekonomi, samtidigt med att staten för bidragens utgående fastställer bestämmelser, ägnade att stärka gymnasiernas ställning i såväl ekonomiskt som organisatoriskt hänseende.

Överstyrelsens förslag till nya grunder för utgående av statsunderstöd till handelsgymnasier vill jag förorda. Jag anser alltså, att staten bör till handelsgymnasierna lämna bidrag dels genom ett *grundanslag* att användas till bestridande av andra läroanstaltens kostnader än avlöning åt lärarpersonal, dels ock genom *anslag till avlöande av lärare*. Sistnämnda anslag bör avses såväl för ordinarie som extra lärare och beräknas även för ålderstillägg, men icke för

dyrtidstillägg eller tillfällig löneförbättring. Vad beträffar dyrtidstillägg, anser jag att efter omorganisationen dyrtidstillägg bör utgå jämväl till lärarna vid de statsunderstödda handelsgymnasierna efter samma grunder som vid statens handelsgymnasier, dock att staten bör bidraga till kostnaderna härför endast i samma proportion, i vilken staten bidrager till bestridande av lärarnas avlöning. Däremot torde det böra ankomma på vederbörande statsunderstödda handelsgymnasium att själv sörja för dyrtidstillägg åt övrig vid gymnasiet anställd personal. I det föregående har jag redan angivit, att jag anser spørgsmålet om tillfällig löneförbättring till lärarna vid de statsunderstödda handelsgymnasierna och vad med detta spörsmål står i samband lämpligen böra för närvarande undanskjutas och upptagas till avgörande först vid 1922 års riksdag.

På sätt överstyrelsen föreslagit bör grundanslagets belopp sättas i ett bestämt förhållande till antalet lärjungeavdelningar. Enligt överstyrelsen borde anslaget beräknas efter 5,000 kronor för vardera av de två första lärjungeavdelningarna, 4,000 kronor för vardera av tredje och fjärde avdelningarna samt 3,000 kronor för varje överskjutande avdelning. Säkerligen har i sin mån hänsynen till det för närvarande rådande prisläget inverkat på överstyrelsens förslag i denna del. Emellertid visar ju den allmänna prisnivån numera en tendens att sjunka och man synes mig med skäl kunna antaga, att gymnasiernas driftkostnader, för vilka grundanslaget skulle vara avsett, under år 1922 komma att ställa sig väsentligt lägre än de varit under de senare årens dyrtid. Jag vill därför föreslå en nedsättning av de utav överstyrelsen föreslagna beloppen med 1,000 kronor för varje avdelning. Sålunda skulle grundanslaget beräknas efter 4,000 kronor för vardera av de två första lärjungeavdelningarna, 3,000 kronor för vardera av tredje och fjärde avdelningarna samt 2,000 kronor för varje avdelning därutöver.

Såsom ett nödvändigt komplement till nu berörda föreskrifter bör meddelas bestämmelse om visst minimiantal lärjungar i varje avdelning. Överstyrelsen har i sådant avseende föreslagit minst 15 lärjungar såsom minimum, ett förslag, som synes mig kunna godtagas.

Vad beträffar anslaget till lärares avlöning anser jag, i likhet med skolöverstyrelsen, detsamma böra utgå med ett belopp, motsvarande hälften av lärarnas fastställda avlöningsförmåner, ålders-tillägg inbegripna.

I detta sammanhang vill jag framhålla vikten därav, att såsom ett villkor för statsbidrags utgående till enskilt handelsgymnasium den bestämmelsen meddelas, att lärare vid sådant handelsgymnasium, såväl ordinarie som extra, åtnjuta enahanda löneförmåner som lärare vid statens handelsgymnasier. Detta är uppenbarligen nödvändigt, för att undervisningen vid de enskilda handelsgymnasierna skall kunna hållas uppe på kvalitativt samma nivå som vid de statliga gymnasierna. Bestämmelsen utgör ock en förutsättning för det av mig i det föregående föreslagna stadgandet om rätt för ordinarie lärare vid statens handelsgymnasium att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tid, varunder han efter ifrågavarande omorganisations genomförande må hava tjänstgjort vid statsunderstött handelsgymnasium.

För nyssberörda ändamål — åvägabringande av full likställighet med avseende å undervisningens kvalitet mellan de statliga och de statsunderstödda handelsgymnasierna — torde vidare böra, vilket överstyrelsen tydligtvis även avsett, såsom villkor för statsbidrags utgående till handelsgymnasium stadgas, att lärarnas undervisnings-skyldighet och läsårets längd skola i huvudsak vara desamma vid statsunderstött handelsgymnasium som vid statens.

Mot de av överstyrelsen eljest föreslagna bestämmelserna för statsunderstöds utgående (se sid. 48) har jag endast ett par anmärkningar att göra.

Stadgandet i punkten 2 anser jag böra erhålla följande avfattning:

Det åligger handelsgymnasiets målsman att tillhandahålla tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor samt att till läroanstaltens fullt tillfredsställande uppehållande i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter rörande statsunderstödda handelsgymnasiers organisation årligen lämna ett kontant bidrag, motsvarande vad av kostnaderna för gymnasiets uppehållande icke täckes av statsunderstöd och inflytande elevavgifter, dock att nämnda kontanta bidrag i intet fall må understiga en tredjedel av det belopp, som i statsunderstöd sammanlagt utgår.

Det synes mig nämligen nödvändigt att, i överensstämmelse med den i punkten 1 angivna principen, uttryckligen fastslå målsmannens förpliktelse att svara för samtliga de gymnasiets utgifter, till vilkas bestridande beviljat statsunderstöd och elevavgifterna icke förslå. Be-

stämmelsen om en minimigräns för målsmannens kontanta bidrag torde ur den synpunkten vara välbetänkt, att, då nu någon maximigräns för elevavgifternas belopp icke ansetts böra meddelas, målsmannen likväl härigenom avhållas från frestelsen att genom fastställande av höga elevavgifter minska sin ekonomiska bidragsplikt.

Till stadgandet i punkten 6 bör uppenbarligen, i enlighet med vad som föreslagits beträffande statens handelsgymnasier, i fråga om ordinarie lärares rätt att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig viss föregående tjänstgöring göras det tillägg, att sådan rätt må äga rum jämväl för tjänstgöring såsom ordinarie lektor vid teknisk elementarskola, teknisk fackskola, tekniskt gymnasium, högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk, folkskoleseminarium eller sjökrigsskolan.

Därest på grund av särskilda förhållanden för något fall en avvikelse från villkoren för statsunderstöds utgående till handelsgymnasium skulle befinnas påkallad, torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva sådant undantag.

De nya föreskrifterna om statsunderstöd till handelsgymnasier torde böra vinna giltighet från och med år 1922.

Med tillämpning av nu angivna, av mig förordade grunder för statsbidrags utgående skulle för år 1922 till understöd åt vardera av handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg erfordras i grundanslag 24,000 kronor ($2 \times 4,000 + 2 \times 3,000 + 5 \times 2,000$) och såsom bidrag till lärares avlöning 39,275 kronor eller sammanlagt för båda gymnasierna 126,550 kronor, således 18,000 kronor mindre än som av överstyrelsen beräknats.

Nämnda belopp, 126,550 kronor, borde alltså i riksstaten uppföras såsom ordinarie förslagsanslag, högst. I samma förslagsanslag böra emellertid jämväl ingå medel till bestridande av statens bidrag till de ordinarie lärarnas ålderstillägg ävensom till oförutsedda behov, såsom för undervisning i frivilliga ämnen i större omfattning än som beräknats, för bidrag till vikariearvode vid ordinarie lärares sjukdom för det fall, att hans undervisning icke skulle kunna uppehållas genom anlitande av gymnasiets övriga ordinarie lärarkrafter och vikarie icke kan anskaffas, vilken är villig att bestrida tjänsten mot arvode efter vanliga beräkningsgrunder, eller för andra med dessa jämförliga ändamål. Förslagsanslaget torde med anledning härav böra avrundas uppåt till 135,000 kronor, vilket belopp med 20,000 kronor understiger den av överstyrelsen äskade summan.

Anslaget torde böra stå till Kungl. Maj:ts disposition att av Kungl. Maj:t i enlighet med angivna grunder fördelas efter prövning i varje särskilt fall.

Till nyss angivna kostnader skulle så för år 1922 komma utgifter för statens bidrag till dyrtidstillägg åt lärarna. Överstyrelsen anser staten böra bidraga med halva kostnaden härför och åberopar såsom en motsvarighet till en dylik anordning vad som gäller ifråga om de s. k. särskilda anstalter för yrkesundervisning d. v. s. tekniska skolorna i Stockholm och Eskilstuna, vävskolan i Borås samt bergsskolorna i Filipstad och Falun. Såsom jag redan antytt, vill jag förorda en sådan beräkningsgrund, vilken överensstämmer med vad jag föreslagit beträffande statens anslag till ifrågavarande lärares ordinarie avlöningsförmåner. I annat sammanhang kommer jag att för Kungl. Maj:t framlägga förslag i nu förevarande avseende.

Innan jag lämnar frågan om de statsunderstödda handelsgymnasierna vill jag till sist framhålla, att enligt min mening, så snart sig göra låter, utredning bör verkställas rörande det sätt, varpå de statsunderstödda handelsgymnasiernas ordinarie lärare och deras efterlevande må kunna beredas en i pensionshänseende tryggad ställning. Till detta ämne torde jag få anledning att i sinom tid återkomma.

För år 1921 är å ordinarie stat såsom anslag till handelsgymnasierna uppfört ett förslagsanslag, högst 135,000 kronor. Härutöver har riksdagen på extra stat för nämnda år till samma ändamål beviljat ett förslagsanslag, högst 150,000 kronor. Statens anslag till handelsgymnasierna under år 1921 uppgå således till sammanlagt 285,000 kronor. Den föreslagna nya organisationen skulle för staten, vad angår de statliga handelsgymnasierna, för år 1922 betinga anslag å tillhoppa 197,000 kronor (185,000 + 12,000) och i fråga om de statsunderstödda ett anslag å 135,000 kronor eller tillhoppa 332,000 kronor. Den av omorganisationen föranledda så att säga ordinarie merutgiften skulle således belöpa sig till 47,000 kronor, vartill skulle komma kostnaderna för dyrtidstillägg.

ämförande
kostnads-
beräkning.

Såsom framgår av bilagan, åttonde huvudtiteln, till 1921 års statsverksproposition punkten 211, avsåg skolöverstyrelsens förslag till omorganisation av handelsgymnasierna ursprungligen, att endast gymnasierna i Malmö, Hälsingborg och Norrköping skulle av staten

övertagas. Örebrogymnasiets förstatligande ifrågasattes icke, emedan något tillkännagivande från detta gymnasium om önskan att bliva upptaget bland statens handelsgymnasier då ännu icke förelåg. I stället hänfördes gymnasiet i Örebro till de handelsgymnasier, som enligt förslaget allt fortfarande skulle med statsmedel understödjas. Under nu angivna förutsättningar beräknades det till statens handelsgymnasier erforderliga beloppet till allenast 150,000 kronor, det ifrågasatta förstärkningsanslaget till 10,000 kronor och anslaget till understöd åt handelsgymnasier till 175,000 kronor. I enlighet härmed har också Kungl. Maj:t på min hemställan begärt, att riksdagen för omorganisation av handelsgymnasierna skulle beräkna på ordinarie stat 325,000 kronor och på extra stat 10,000 kronor.

Sedan emellertid ett förstatligande jämväl av gymnasiet i Örebro blivit ifrågasatt, kräves, såsom av det föregående inhämtas, en höjning av det till statens handelsgymnasier först beräknade anslaget från 150,000 kronor till 185,000 kronor samt av förstärkningsanslaget från 10,000 kronor till 12,000 kronor, varemot anslaget till understöd åt handelsgymnasier anses kunna nedprutas till 135,000 kronor. Sammanlagt skulle således för genomförande av ifrågavarande omorganisation för år 1922 erfordras på ordinarie stat 320,000 kronor eller 5,000 kronor mindre än som ursprungligen beräknats samt på extra stat 12,000 kronor eller 2,000 kronor mera än det först upptagna beloppet.

Till sist tillåter jag mig framhålla att, för den händelse förevarande av mig nu framlagda förslag till omorganisation av handelsgymnasierna vinner Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, förklaring torde av Kungl. Maj:t böra meddelas därom, att de av mig i det föregående (sid. 4) omförmälda beslut av den 9 april och den 3 december 1920, varigenom Kungl. Maj:t meddelat föreskrifter rörande understöd för år 1922 åt handelsgymnasierna i Malmö, Hälsingborg, Norrköping, Örebro, Stockholm och Göteborg, må i nu berörda del anses hava förfallit.

På grund av vad jag i det föregående anført och föreslagit hemställer jag, det täcktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen
dels medgiva, att i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Örebro må från och med den 1 januari

1922, genom övertagande av de nuvarande statsunderstödda handelsgymnasierna i nämnda städer, inrättas statens handelsgymnasier, organiserade på sätt av mig i det föregående närmare angivits, under förutsättning att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor ävensom, där lektor skulle förordnas till biträdande rektor, bostad eller hyresersättning åt sådan lektor;

dels fastställa avlöningen för ordinarie rektorer, lektorer, maskinister och eldare samt vaktmästare vid statens handelsgymnasier i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Örebro till följande belopp, nämligen:

för rektor till 7,500 kronor, därav 5,000 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar;

för lektor till 5,800 kronor, därav 3,900 kronor lön och 1,900 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 500 kronor;

för maskinist och eldare till 1,750 kronor, därav 1,100 kronor lön och 650 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 100 kronor; samt

för vaktmästare till 1,450 kronor, därav 900 kronor lön och 550 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma tre ålderstillägg till lönen, vart och ett å 100 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen till ordinarie befattningshavare vid förenämnda statens handelsgymnasier må utgå ur åttonde huvudtitelns förslagsanslag: ålderstillägg;

dels besluta, att för ordinarie rektorer och lektorer vid nyss omförmälda gymnasier pensionsunderlaget för rektor skall utgöra 5,600 kronor och högsta pensionsunderlaget för lektor 4,600 kronor, samt att, om befattningshavare varit till-

förordnad rektor, sådant förordnande skall vid bestämmandet av pensionens belopp räknas honom till godo på samma sätt, som om han varit befullmäktigad rektor;

dels godkänna de av mig föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av de för ordinarie befattningshavare vid omförmälda handelsgymnasier föreslagna avlöningsförmånerna;

dels förklara, att en var, som med eller efter ingången av år 1922 tillträder ordinarie befattning vid någon av ifrågavarande läroanstalter, skall vara pliktig underkasta sig förenämnda villkor och bestämmelser;

dels medgiva, att lektor vid högre lärarinneseminariet, allmänt läroverk, folkskoleseminarium, teknisk elementarskola, tekniskt gymnasium, teknisk fackskola eller sjökrigsskolan må för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tid, varunder han tjänstgjort såsom ordinarie lektor vid statens handelsgymnasium;

dels, vid bifall till här förut framlagda förslag, i riksstaten för år 1922 under rubrik: Statens handelsgymnasier, uppföra ett *ordinarie* reservationsanslag å 185,000 kronor samt därav beräkna för handelsgymnasiet i Malmö ett belopp av 63,300 kronor, för handelsgymnasiet i Hälsingborg ett belopp av 43,500 kronor, för handelsgymnasiet i Norrköping ett belopp av 33,400 kronor och för handelsgymnasiet i Örebro likaledes ett belopp av 33,400 kronor ävensom till arvoden åt extra lärare och vikarier samt för oförutsedda behov ett belopp av 11,400 kronor;

dels till förstärkande av det ordinarie reservationsanslaget till statens handelsgymnasier anvisa på *extra stat* för år 1922 ett förslagsanslag, högst 12,000 kronor, att utgå efter de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott utfärda;

dels medgiva, att styrelse för statens handelsgymnasium må äga att beträffande de utgiftstitlar ej mindre å ordinarie än även å extra stat, som icke innefatta avlöning till ordinarie personal, å en post göra minskning och å en annan ökning, endast anslagsbeloppen i deras helhet icke överskridas;

dels ock — med uteslutande ur riksstaten av det ordinarie förslagsanslaget till handelsgymnasier, nu högst 135,000 kronor — för beredande av understöd, enligt av mig förut angivna grunder, åt handelsgymnasierna i Stockholm och Göteborg, att utgå på de villkor och enligt de bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna skäl föreskriva, i riksstaten för år 1922 under rubrik: Statsunderstödda handelsgymnasier, uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag, högst 135,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Breitholtz.
